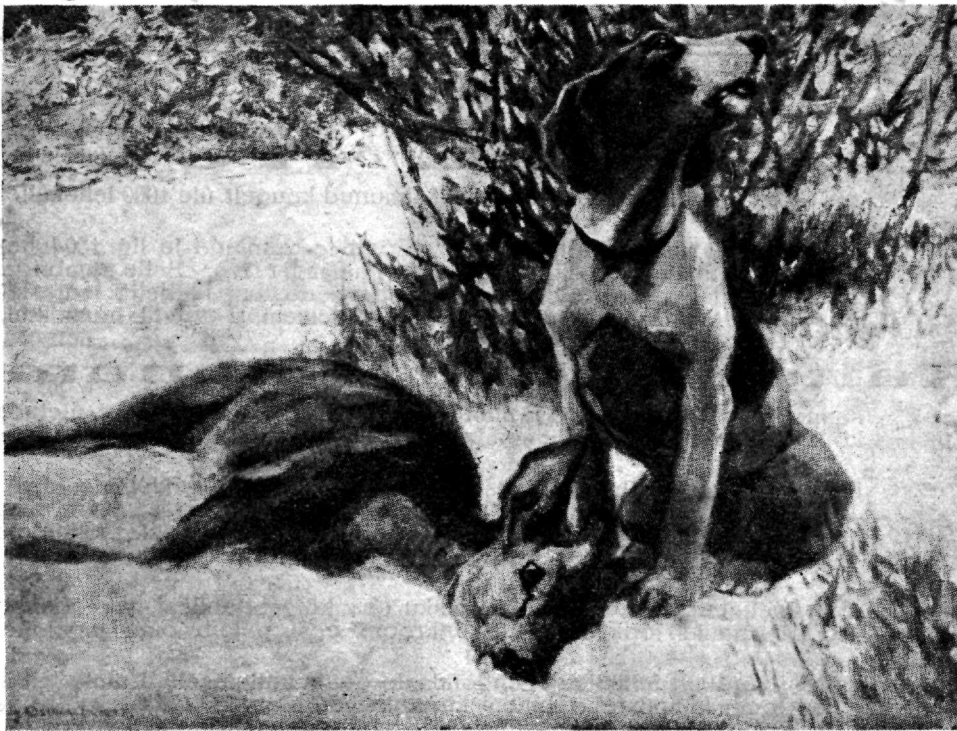

KAITSE KODU!

16. november 1929

NR. 46

Hind 20 senti

Tänases numbris:

	<i>Kaanepilt.</i>
<i>Rudolf Olden:</i>	<i>Apánk.</i>
<i>A. P.:</i>	<i>Õppigem nägema.</i>
—	<i>Gaas maailmasõjas.</i>
<i>T. B.:</i>	<i>Vend (jutustus).</i>
<i>Raoul of Hällström:</i>	<i>Härjavõitleja, sportlane, kirjanik.</i>
—	<i>Tasutud inimlikkus.</i>
—	<i>Kui Kungla rahvas kuldsel a'al. . .</i>
<i>Maila Talvio:</i>	<i>Kured (lõpp).</i>

„KAITSE KODU!“

on tänavu kuni novembri alguseni ilmunud kaugelt üle 1000 lehekülje.

1. detsembril ilmub „Kaitse Kodu!“ värviliste kaantega ja ligi 150-leheküljelises kaustas kodukaitse erinumbrina. Selle numbriga tahab pühitseda ka Kalevi malev oma viieaastast juubelit, mälestades neid aegu, kus ta sündis 1924. a. 1. detsembri äreval hommikul.

„Kaitse Kodu!“ jõulunumber,

samuti värviliste kaantega ja üle 100-leheküljelises kaustas, tahab ületada kõik seni nähtu, kuna selle numbriga „Kaitse Kodu!“ annab oma parima.

Detsembri keskel ilmub „Kaitse Kodu!“ väljaandel irukist meeldivas kaustas 128-leheküljeline kaitselehtlase kalender-käsiraamat ja see saadetakse kõigile „Kaitse Kodu!“ tuleva aasta tellijatele tasuta koju kätte.

Siin loetletud hüved on ainult pisku osa kõigest sellest, mis „Kaitse Kodu!“ aasta jooksul ainult 6 krooni eest pakub oma lugejatele.

Mõelge seepärast varakult tellimise uuendamisele aasta vahetusel. Uutele tellijatele, samuti ka senistele, kes oma tellimisraha hiljem kindlaksmääratavaks lähtjaks ära tasuvad, korraldab „Kaitse Kodu!“ aasta alul nagu endistelgi aastatel loosimise, kus võitudeks on palju väärtuslikke ja hinnalisi asju.

Jälgige järgnevaid reklaamkuulutusi „Kaitse Kodu!“s.

KAITSE KODU!

Tellimishind: aastas 6 krooni,
poolaastas 3 krooni, veerand-
aastas 1 kroon 50 senti, kuus
50 senti.

Üksiknumber 20 senti.

Nr. 46.

Kuulutuste hinnad: 1/4 lehek.
teksti ees Kr. 50, tekstis ja tagu-
mise kaane välisküljel Kr. 80,
teksti järel Kr. 40 ja kaante si-
sekülgedel Kr. 60. — Vähemad
kuulutused proportsionaalselt
odavamad.

Ilmub üks kord nädalas.

Toimetus ja talitus: Tallinnas, Kaarli tän. 8, Kaitseliidu staabis. Tel. 370. Toimetuse kõnetunnid igal äripäeval kella 10—12 e. l. Kaastöö arvatakse ainult siis tasuta alla, kui sellele tasunõudmine peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

Väljaandja: Kaitseliidu peastaap. Vastutav toimetaja: kol.-ltm. J. Maide. Tegev toimetaja: L. Sõerd.

Soovitame häid paberosse
MANON-BAAR-STELLA-DIVA
„Laferme“

Apánk.

Lord Rothermere ja Ungari demokratiseerimine.

Kirjutanud Rudolf Olden.

Allolevad read ilmusid äsja „Berliner Tageblatt“is juhtartiklina. Autor on tuntud publitsist, kes hiljuti kirjutas Stresemanni biograafia. Leidsin ta artikli olevat tõlkeväärilise, sest et harva olen lugenud ühelt võõralt Ungari üle nii sobivat kirjeldust.

Stefan Csekey.
Budapest, sügisel.

Suurepärane on selle linna asend. Jõe paremal kaldal on mäkketõusev suursugune Buda

kuningalossi ja kindlusega, vanade kirikute ning aristokraatlikkude paleede, kaljude ja kabelitega; pahemal pool — end laiendav kodanlik Pest. Piki kallast parlamendi gooti toredus, pankade ja hotellide paleed. Öösi on linn veel ilusam, veel võluvam. Pillavalt valatakse välja elektervalgustust. Loss ja kindlus säravad hiilguses, julgesti rippuvalt ahelsillalt paistab vaiksest voolavas vees palju värisevaid tulesid. Muinasjutuline panoraam, mida ei ületa Rio de Janeiro

ega Lissabon, vangistab igaihe, ja tema vaade on hiilgavam kui Praha valitud vanaaegne ilu.

Nagu võõras on kütkestatud maastiku vägevusest, nii ta on võlutud ka lahkest vastuvõtust. Juba piiril võib teda ametnikkude viisakus, ja sakslast meelitab eriti see, et tema keelt kõikjal mõistetakse ja räägitakse. Kui ta ei ole liiga napilt reisirahaga varustatud, siis ta leiab küllaldaselt komforti ja luksust; ja palju odavama hinnaga kui kodumaal. Veinid ja söögid on haruldaselt head, Margarete-saar, Gellerti kümblus ja suurlinna elegantsiga restoranid ja kohvikud teevad ta päevad ja öhtud meeldivaks. Ta hakkab mõistma, miks ungarlased ripuvad oma maa küljes nii suure armastusega, et nad ikka ja igal pool maailmas igatsevad tema järele, et väljendus „Extra Hungariam non est vita“ tähendab neile enam kui enesepilget.

Varsti märkab ta aga, et heaolu on ainult näiline. Igal pool leidub küllalt platsi, teatrites ja lõbustuskohtades on ruumi rohkem kui nõutakse. On kindel: rikkuse riietus on jäänud suureks, vähendatud maa, alandatud töötasu ei vaja enam suurepärasest aparati; igal pool on tühje volte ja atlasriie ajab end kohevile. Selle vastu on kõik kohad täis alamates reegionides, ameteisse tungib ametiõitajaid; tööstuses, kaubanduses ja pangaasjanduses võitlevad üksteisega kohaotsijad; ja põld pakub oma harijale vaevalt leiba; haritlaskonna elukutsetes valitseb hirmuäratav võidujooks. Üks näide paljudest: kohtuministeeriumi eesotsas seisid enne sõda kaheksakümmend kaks kõrgemat ametnikku. Täna on neid sada kuuskümmendkolm. Arvustajad näitavad, et Belgia saab läbi samal kohal kaheksa isikuga.

Kes räägib rahvale ta maa-ala suurendamisest, on ta ebajumal. Kõige õnnetuse põhjuseks peetakse veel tänapäeval, kümme aastat rahu lepingu sõlmimisest, uut piiriõit. Ungarile on jäänud ta territooriumist 28,5, ta elanikest 36,4 protsenti. Ei ole ühtki poliitilist vestlust, mille aluseks ei oleks riigi tükeldamine, kuigi see peagi muutub süüdistuseks Béla Kunj diktaatori vastu. Veel täna nimetatakse lahutatud maid „vallutatud maa-aladeks“; ma kuulsin seda väljendust niihästi Saksa õpetaja suust Saksa külas kui ka poliitikameeste juures. Ühes ametlikus Ungari riigiõiguse õpperaamatus on pühendatud kolmkümmend lehekülge Dalmatiasia, Slavoonia, Kroaatia ja Bosnia maadele.

Kui olin 1920. aastal Budapestis, hüüdsid kõigilt tänavamüüridelt, kõigilt äriakendelt sõnad: „Nem, nem soha“, — Ei, ei iialgi, — mis käivad Trianoni lepingu kohta. Täna paistab samadelt kohtadelt lord Rothermere'i robustne pea vana Ungari maakaardi tagaplaanil. Siin ja seal, kuigi mitte igal plakatil, seisavad sõnad: „Rothermere apánk“ — meie isa Rothermere.

Kuninglikust vastuvõtust, mille rahvas, ilma oma ametnikkude esindajateta, valmistab Inglise ajakirjanduse valitseja noorevõitu pojale, kuuleb veel tänini imestamapanevaid kirjeldusi.

Maakaardile on tervisest särava „isa“ näo taha joonistatud „Rothermere'i piiriõit“, ettepanek territoriaalse revisjoni kohta. Selle järele peab Ungari 232.000 ruutkilomeetrist, mis ta kaotas, 32000 saama tagasi naabritelt Tschehhoslovakkialt, Rumeenialt ja Lõuna-Slaavialt. Kümme miljonit elanikku, kellest Rothermere arvatuse järele on kaheksa miljonit magyariid, peavad oma endisele isamaale tulema tagasi. Kui ma aastate eest Ungaris vestsin poliitilisi jutte, oli veel „püha Stefani krooni maade integriteet“ erandita märgusõnaks, müstiline tähendus elas selle traditsioonilise ettekujutuse kangekaelsuses. Täna on ajakirjanduse lord annud rahvuslikule tungile kainema sisu. Ma ei taha kinnitada, et müstiline unelm oleks lõpud. Aga Rothermere'i kava valitseb, ja lugupidamine, mis talle näidatakse, tunnustab, et kümme aastat võivad tuua muudatuse ka kõige konservatiivsema rahva mõtteviisi.

Imestus, mis pühendatakse tegutsevatele inglasele, ei ole küll enam piiramatu, enamlaste muinasjuttu, et ta oma tegevuse on alanud omakasu põhjustel, ei usta siiski kuskil, ja seda õigusega. Ka mitterahvuslased seletasid mulle, et tal — just vastupidi — palju raha maksab ta endavalitud vabastamissmissioon. Iga hädakanatav ungarlane arvab temas leidvat heategija ja annab ühinguile ja organisatsioonidele siin viiskümmend, seal sadatuhat pengöt, ta on juba ohverdanud suure varanduse oma osa eest. Mis aga temale pannakse pahaks, on see, et ta läks välispoliitikast ruttu sisepoliitikasse. Juba ennemalt võttis ta kord kirjalikult sõna valitsemise demokraatliku ümberkorraldamise kohta. Tol ajal vastas talle kaja: me tunneme kaht Rothermere: üht, kes Ungarile soovib ning nõuab kõige paremat; ja teist, kes ennast segab asjasse, mis temasse ei puutu. Hiljuti on ta korranud oma hüüu ja on sellele juhtinud tähelepanu, et Euroopa suuri riike valitseb demokraatlikult ja et nende sümpaatia ning abi peale ei või loota mitte ükski maa, mille põhi-kord ei sarnane nende omale.

Ma küsisin ühelt juhtivalt poliitikamehelt, ühelt tugevalt ja toredalt prelaadilt, kas säärased nõuanded võiksid mõjuda Ungari kujundamisessse. Suure käeliigutusega lükkas ta selle tagasi: oma põhikorra määrab Ungari suveräänilt. Ungaril on vähem kui kaheksa miljonit elanikku ja neist kasutavad kolm miljonit valimisõigust. Kas ei ole see demokraatia? Veel laialdasemad rahvaõigused antakse kultuurse arenemise tasapinna järele mitte mingil muul põhjusel. Ta oleks võinud juure lisada, et haridusminister krahv Klebelsberg on väsim-

tu uute koolide asutamises ja et seepärast rahva arenemine teeb suuri edusamme.

Paljud mõtlevad teisiti kui monsignore, kes mu võttis vastu oma suurepärasest ametipalees Doonau kaldal, tagasihoidlikus kaubamajas, kus asub opositsiooni keskkoh, ja teadlaste kabinetites arvatakse, et välispoliitiline surve kiirustab demokratiseerimist. Talupoegade juhid, praegu tööta, kellega ma rääkisin lihtsate kohvimajade tagatubades, ei taha mitte midagi teada vähesest kultuurarenemisest. Nad räägivad vaimustusega maarahva nooblist ja vabast vaimust, mida ainult karm valitsus surub maha.

Ülddiskussioon demokratiseerimisest ei lõpegi tööpoolest Ungaris. Skeptikud arvavad, et see on iga-aastane korraldus, mis toimub Genfi auks. Aga sel aastal oli vastukaja tuge-

vam kui kunagi varem. Reformeeritud piiskopp Baltazar on ühinenud põllutööministri Mayeriga vastupanekuks, ja kuna vahepeal Ungari võimas riigimees, krahv Bethlen, maaelu võluvusest köidetuna, kuudekaupa saadab mööda aega oma kastelli Inkepuszta peitumuses, on mõnigi asi käimas, mis pahempoolseid laseb lootata. Nähtavaks tunnusmärgiks peab pidama kahe sotsiaaldemokraatliku emigrandi Garami ja Buchiner'i tagasitulekut, kes nende vastu käivate süüdistuste lõpetamisega peavad saama tagasi kõik kodanlikud õigused. Aga samal ajal äratab pahameelt üks väga ebademokraatlik seaduseelkava, mis tahab võtta allüürnikkudelt omahalduse valimisõiguse. [See eelkava on juba siseministri poolt tagasi võetud. Tõlkija.] Nii jooksevad poliitilise elu voolud vastupidi.

Eesti kaitsjad.

*Eesti, ära värise,
kui on kuri vaenlane,
kärkigu kui kõue kole,
sülitagu suurtükk tuld,
üksi sa maailmas pole,
kaitseta su kodumuld!*

*Kõik su pojad, tütreid ka
kaitseks sulle üle maa,
kõik nad peale Soome lahest,
Peipsist Läti piirini
ehk kas mujal võõrsil vahest —
tulemüür sul alati.*

*Kaasa tunneb sulle hõim,
hõim on vägi, hõim on võim,
tuhatjärve maa sind toetab,
sidemena Soome sild,
Karutapja sõprust soetab
ja ka Liivi rahvakild.*

*Pilduks sinu poegele
mõök, mis kaheterane,
mõök see kohe kolgib kolli
maha lüües lohemaos,
Eesti pärib kollilt tolli,
ja saab saaki oma jao!*

M. J. Eisen.

Suurim ausammas maailmasõja kangelastele.

Ehitamisel Indiana osariigis Ameerikas. Pildil kujur Hering samba kavandiga.

ÕPPIGEM NÄGEMA!

„Igas elukutses 'a tegevuses on kasulik, et inimene „nägi jate“ silmadega ja ärksa meelega elust läbi sammuks.“

On tõsiasi, et kaasaja inimpõlv võrratult vähe näeb.

Lööme lahti „vanarahva“ tarkuste salved, siis leiame otse jahmatades, kui teravasti ja sügavasti nad oskasid vaadelda loodust, inimest ja igasuguseid elunähtusi.

Meie keskpärasele inimesele ütleb aga looduse äärmiselt vähe. Harilik looduse vaatluse tulemus on otsus: „ilus“ või „mitte ilus“. Muud midagi.

Võtame aga „dzinmikingad“ või naiste „siidsukis sääred“, need leiavad hoopis tähelepanelikumat vaatlemist ja arusaamist.

Eesti kodukaitsja peab rohkem nägema, arusaamisega nägema, muidu ei suuda tema pealevõetud kohususi korrapäraselt täita. Tarvis on silmamõõtu ja seda tuleb kasvatada.

Nägemist ja silmamõõtu on tarvis esimeses järjekorras juhtidel ja laskuritel.

Katsume mõne alljärgneva lühikese reaga selgitada, kuidas neid tähtsaid vigu parandada ja kuidas oma nägemisvõimet kontrollida ja arendada.

Meie käime päev läbi silmad lahti, teiste sõnadega — meie vaatleme või vahime midagi hommikust õhtuni, kuid seejuures näeme üpris vähe.

Võtame kõige lihtsama näite.

Igamees vaatab päeva jooksul mitu korda kella-aega oma taskuuri järele. Katsuge nüüd uurile vaatamata anda vastust järgmistele küsimustele: Kas on uuril Rooma või Araabia numbrid? Kuidas on kuuen-da tunni number kirjutatud? Kuidas on neljanda tunni number kirjutatud (Rooma numbrite juures)? Joonestage ring ja kirjutage sellele, kuidas nad teie mälestuse järele välja näevad. Pärast seda võrrelge teie poolt ülesmäärgitud andmeid uuri peal leiduvatega ja teie leiate, et kõike ei ole nähtud.

Veel üks teine näide.

Igal kirjaoskajal on küllalt tegemist olnud Gooti trükikirja lugemisega, eriti veel nüüd, mil ei lepita ainult ühe ajalehe lugemisega. Katsuge mälu järele üles joonistada väike „v“ (muidugi oma joonestamisvõimete kohaselt). Mõnele lugejale see õnnestub, teisele mitte. Katsuge veel õnne mõne teise trükitähega oma valiku järele. Siin selgub, et suurte tähtede ülesjoonistamine harvemini õnnestub.

Teie ebaõnnestuste põhjuseks ei ole asjaolu, et teie ei oska joonestada, vaid see, et teie küllaldaselt ei ole õppinud ega harjunud nägema ja tähele panema.

Ei ole liialdus, kui ütleme, et suurem osa inimestest ei oska näha ega tähele panna.

Proovige veel oma võimeid.

Teie elate maja teisel korral. Mitu astet on üles viival trepil?

Niisuguseid katseid võite toimetada terve rea, kuid enamuses lõpevad nad ikkagi teie tähelepanu ja nägemisvõime kahjuks.

Suurem hulk „Kaitse Kodu!“ lugejate perest kuulub laskurite ridadesse. Ükskõik, kas on tegemist õpelaskmisega sõjaväepüssidest või puhtsportliku laskmisega väikekalibriilistest püssidest, ikkagi jääb tõsi-asjaks, et iga laskur peab võima ja oskama näha.

Sellele asjaolule on meil võrdlemisi vähe tähelepanu pühendatud ja loomulikult ei ole see oma halvavat mõju jätnud avaldamata üldiste tagajärgede peale.

Saksa väikekalibriilise püssi laskurite liidu nääle-kandjas öeldakse:

„Üheks põhitingimuseks väikekalibriilise püssi laskesporti harrastamisel on hea nägemise omamine. Silm on südame ja kopsude kõrval üks tähtsam osa meie kehast. Tema vastu on palju patustatud. Kuna südant ja kopsu mitmekesiste spordialade abil arendatakse ja kõvendatakse, ei tehta silma kasuks peaaegu mitte kui midagi, olgugi et praeguse aja elamisviisid tema võimeid tunduvalt kahandavad ja temale kahju teevad. Seda tühja kohta peab laskesport täitma, sest selle spordiala üheks tähtsamaks nõudeks on nägemisvõime kasvatamine.“

Nägemisvõime tõstmine on laskejuhataja esimesi ja tähtsamaid ülesandeid. Laskuri silmale tuleb juba alul tõsist tähelepanu pühendada, selle vea üles leida ja juba alguses kõrvaldada.

Ka edaspidi tuleb laskuri nägemisvõimet järjekindlalt kontrollida ja parandada. Vastasel korral võib juhtuda, et laskur vaatamata parimale tahtele ja tähelepanelikuimatele püüetele ei saavuta soovitavaid tagajärgi silma vea või puuduliku nägemisvõime tõttu.

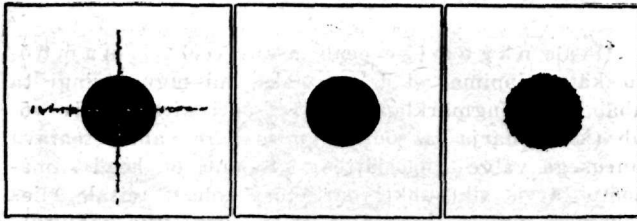
Algaja laskesportlase juures tuleb esmalt tema nägemisvõime järele katsuda (ei ole huvitusetu ja kasutaku vanadel laskuritel sedasama teha), kindlakstegeviseks, kas tema omab laskmiseks vajalist nägemise teravust.

Selleks panna üles väikekalibriilise püssi kümneringilised märklehed ja katsealune nendest 50 m eemale viia. Laskur peab vastama küsimusele: mida tema näeb.

Küllaldaselt nägemise teravusega inimene vastab: Mina näen suurt musta sõõri valgel paberil.

Erakorralise nägemisvõimega silm näeb hea, kuid mitte kiirgava valgustuse juures ringjoone 1-st kuni 6-ni ja numbrite ristjoone. Seejuures ringjooned paistavad märklaual kerge loorina ja numbrid peene katkestamatu joonena (mustal sõõril valge joon, valgetel ringidel must).

Vähema nägemisvõimega inimesed näevad musta sõõri mittetuhmilt ja narmendavate äärtega. Vaata joonestus nr. 1.)

Joonestus nr. 1.
Märklehe nähtavus 50. m. pealt.
Vasakul: eeskujulik nägemine,
keskel: hea nägemine,
paremal: halb nägemine.

Nägemise teravuse kindlaksmääramiseks tuleb nüüd katsestataval märklauale läheneda ja nimelt niikaugele, kuni tema ringjoonte loori ja numbrite ridu hakkab nägema. Sellega on tema terava nägemise kauguse piirjoon kindlaks määratud.

Neid katseid tehakse alul kahe lahtise silmaga.

Sihtimist toimetatakse püssilaskmisel ainult ühe silmaga, harilikult paremaga, ja seepärast tuleb seda katset korrata parema silmaga.

Selleks tuleb vasak silm kinni pigistada, mis veel parem — käega kinni katta.

Silma katmisel peavad sõrmeotsad otsaesisele ja kämmal põseluule toetuma (vaata joonestus nr. 2). Milgi tingimusel ei tohi sõrmedega silmale vajutada, sest iga vähemgi vajutamine ühele silmale mõjutab teise silma nägemisvõimet.

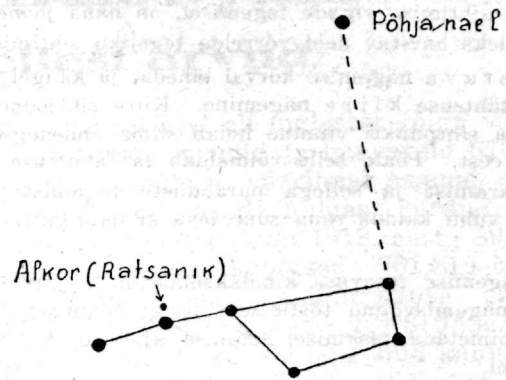

Joonestus nr. 2.
Silma katmine käega.
Vasakul õige, paremal vale.

Lõpuks toimetatakse katset vasaku silmaga.

Kui selgub, et mõnel laskuril parema silma nägemisvõime on nõrgem vasaku omast ja ei ole võimalik seda viga parandada, siis tuleb sel mehel tahes või tahtmata hakata „kurakäe-kütiks“.

Väga heaks nägemise teravuse kontrollimise abinõuks on üldiselt tuntud taevatähtede kogu „suur vanke“. Ka araablased proovivad oma nägemisvõimet selle järel. Kes selges öötaevas näeb palja silmaga „Ratsaniku“ tähte („Alkor“ — vaata joonestus nr. 3),

Joonestus nr. 3.
„Suur Vanke“.

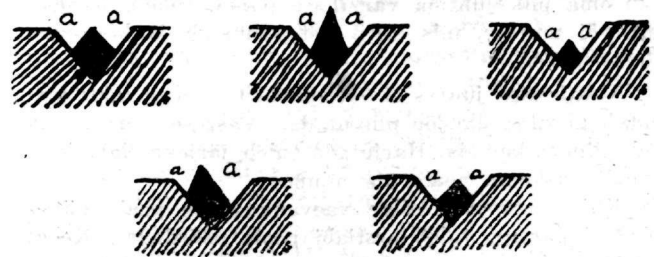
võib olla kindel, et tema hästi näeb. Taevatähed on üldse heaks materjaliks nägemise teritamiseks.

Nägemisvõime kindlaksmääramiseks võib kasutada veel järgmist lihtsat viisi. Teel laskerajale lastakse mõnda enam-vähem kaugemat eset üles leida ja kirjeldada. Esemel kirjeldamine on tarviline selleks, et jõuda selgusele, kas laskur seda eset tööpoolest näeb, aga ainult ei ütle seda nägevat. Ei suuda laskur esemeid näha, viiakse teda lähemale, kuni ta seda suudab teha. Siin selgub kindlalt, kes laskuritest hästi näeb ja kes nõuab järeleaitamist.

Mitte üksi kaugele, vaid ka kõige lähemate maade peale peab laskur hästi ja teravasti nägema, sest kirbu sihikusälgu keskkoha asetamise täpsusest oleneb sihtimise väärtus, ühtlasi sellega ka tabamuste väärtus. Elukogemused näitavad, et isegi vanad laskurid ei ole sel alal tehtavatest vigadest alati vabad.

Kirbu õieti seadmine sihikusälgu keskkoha on täiesti silma mõõdu asi ja viimane jälle harjutamise viil. Et sellekohast vilumust silmamõõdus saada, on kasulik peale sihtimise harjutamist püssiga toimendada järgmist harjutamist: tõmmake lühikesed, 2—3 mm pikad, jooned paberile ja jagage oma silmamõõdu järele pooleks. Pärast kontrollige tsirkliga või mõne teise mõõdupuuga, kas poolitamine sündis õigesti.

Sihtimise harjutamise juures ei ole nii tähtis üksi kirbu tsentreerimine kui sihiku sälgu kirbu kõrval tekkinud kahe kolmnurga võrdlemine (vaata joonest. nr. 4). „Tasase kirbu“, s. o. õige sihtimise, juures on

Joonestus nr. 4.
Võrdle kirbu ja sihiku sälgu äärte vahel tekkinud kolmnurki (a) õige sihtimise ja igasuguste sihtimise vigade juures.

kolmnurgad a ühesuurused. Missugused kolmnurgad tekivad sihtimise vigade tegemisel, on näha joonestustel. Oleks huvitav neid võrrelda tegeliku sihtimisega.

T e r a v a nägemise kõrval lähedal ja kaugel omab suure tähtsuse kiire nägemine. Kiire sihtjoone võtmine ja sihtpunkti viimine hoiab silma enneaegse väsimise eest. Peale selle võimaldab ta tabamuse kohta äramääramist ja sellega paranduste tegemist (selle järele, kuhu kaldus raua suue lasu silmapilgul).

Nägemise teravuse kindlaksmääramise järele asutakse nägemisvõime tõstmisele ja arendamisele. Seda võib toimetada laskmisel käimise ajal või ka teistel kordadel.

Meie ümbruskond pakub palju vaatlemiseks ja nägemise harjumiseks. Toome siinkohal mõned näited.

Headeks vaatlemisesemeteks on kirikute või muude ehituste tornid. Kui palju näitab kell? Kas näete numbreid, osuteid jne.? (Ka teised avalikult väljapandud kellad on soodsad esemed vaatlemise harjutuste toimetamiseks). Kui palju pean lähenema, et neid näha? Millest seisab koos torni tipp? Millest on tehtud katus? jne.

Ka linna ümbruses on terve rida vaatlusesemeid.

Võtame telefoni- ja kõrgepingeliinid. Isoleerkanude ja traatide arv ja nähtavus. Kus kohal nad kaovad? Millist osa mängib selle juures tagasein?

Igasugused ehitised pakuvad võrratut materjali: katused, aknad, korstnad, katuseluuigid, ilustused, pealkirjad ja sildid, piksevardad jne.

Sama õpetlik on ka maastik ise: maastiku kuju (mäed, küngad, orud jne.); maastiku kate (põld, mets, võsastik, niit, teed, teerajad, ojad, jõed, järved jne.), maastikul liikuvad elavad olevused (inimesed kodu- ja metsloomad jne.).

Ka silma vastuvõtu kiirust saab harjutuse teel kasvatada. Siin võivad harjutusmaterjaliks olla: kiiresti liikuvate loomade, lindude ja sõidukite jälgimine, vaatlusaja piiramine, lühikeseks ajaks ilmuvad märgid jne.

Ühesõnaga, on lugematu arv võimalusi harjutada ja õppida nägemise.

Vaatlusharjutuste korraldamisel meeleda, et neid pikale ei venitata, muidu muutuvad nad igavaks. Teiseks tuleb anda silmale vahete-vahel puhkust, sest silm väsib kergesti vaatlejale endalegi märkamata. Selleks oma pilk juhtida varjulisse paika, rohelisele põõsale või murule, mis eriti just rahustab ja kõvendab silma närve.

Vaatlemise juures ei või silmi sõrmedega lahti kiskuda ega silmi üle jõu pingutada. Vastasel korral võib kõik silmist kaduda. Harjutada tuleb järjekindlalt, kergemalt raskema peale üle minnes.

Kui vaatamata kõige vaevanägemise peale nägemine ei parane, tuleb arstiabi poole pöörduda. Keegi

ei tohiks prillide kandmist karta, sest nendeta võiks ta oma nägemise hoopis ära rikkuda.

Laskur ei tohi unustada, et sihtimise juures on temal tegemist millimeetri murdosadega ja need nõuavad juba teravat ja täpset nägemist.

Peale nägemise peab laskur veel silma mõõdu kätte õppima, et tema teaks, missugust ringi ta tabab, kui ringmärklaua musta sõõri kirbu peale võtab (kirbu harja ja sõõri alumise ääre vahele teatava suurusega valge riba jättes). Samuti on head silmamõõtu tarvis sihtpunkti harilikust kohast teisale viies laskmisel tuulise ilmaga ja teiste ilmastiku mõjutustega arvestamiseks.

Mitte vähema tähtsusega kui meie harilik nägemine „lihaliku“ silmaga on vaime nägemine, s. o. kiiresti haarata ja hinnata seda, mida meie silm nägi. Nagu juba eelpool kirjeldasime, on otse imestusväärne, kui vähe mõni inimene sellest vastu võtab, mida tema „nägi“. Laske teda oma elumaja või selle ust kirjeldada ja teie näete, kui puuduliku ja isegi vale kujutluse tema on saanud asjast, mida tema igapäev näeb!

Mitte üksi laskmiseks ei ole tarvis head nägemist. Igas elukutses ja tegevuses on kasulik, et inimene „nägijate“ silmadega ja ärksa meelega elust läbi saaks.

Laskuri juures omab esimesejärgulise tähtsuse, et tema nähtu kiiresti ja õieti vaimeselt läbi töötab ja selle lasu andmise juures ära kasutab. Näiteks lastakse heleda päikesepaiste ajal. Kirp lööb sätendama ja on karta, et laskur võtab „madala“ kirbu (kui tema kirbu harja ümber sätendava osa võtab kirbu harjaks ja seab selle tasa sihiku sälgu äärtega, on kirbu tegelik hari viimastest madalamal). Sihtimise ajal katab pilv päikese, kiirgamine kaob, kirp paistab tumedamana ja vähemana ja tekib hädaoht, et laskur võtab jameda kirbu.

Niipea kui silm kindlaks teeb heleda päikese valguse kadumise, peab seesmine nägemine tegema ka oma töö, s. o. ta peab mõtlema valguse vähenemisest tekkivate võimalikkude vigade ja nendest hoidumise peale.

Või jälle teine näide. Kõva küljetuul, mis nõudis sihtpunkti väljaviimist, vaikib järsku. Otsekohe peab meie vaime nägemine uue sihtpunkti leidma. See nõuab laskurilt peale arenenud nägemise veel kiiret otsusvõimet.

Igasugused äkilised muudatused võivad aset leida, kui silmas pidada, et lasu andmine (mõeldud on harilik punkti laskmine) ei ole silmapilkne toiming, vaid seisab koos reast üksteisele järgnevatest ja üksteisega korruga sooritavatest tegevustest (palgepanemine, tasase kirbu võtmine, vasaku silma sulgemine, hinge kinnipidamine, õige sihtjoone juhtimine sihtpunkti, tõmbe punkti võtmine ja kukepäästmine).

Ainetel A. P.

Gaas maailmasõjas.

Mida kõnelevad sellest arvud.

Kaitseliitlane gaasivarustuses.

Mürkgaaside esimene esinemine maailmasõjas äratas haruldaselt suurt tähelepanu. Esimene sakslaste gaasikallaletung leidis aset 1915. aasta 22. aprillil Bixchote-Langemarki juures Flandrias, kus lasti tuulele kanda gaas vaenlase seisukohtadele. Inglaste, prantslaste ja belglaste jõugud olid selle üllatuse vastu täiesti ette valmistamata. Kuue kilomeetri laiusel väerinnal said 15.000 meest gaasimürgituse. 5000 neist heitis hinge. Selle järele toimetati samal kombel hulk uusi kallaletunge, aga üha väiksemaid tagajärgi saavutades, sest kaitseabinõud paranesid ja sanitarid omandasid üha suuremaid kogemusi gaasimürgituse saanute ravitsemisel. Kuue kilomeetri laiusel väerinnal põhjustasid gaasikallaletungid nüüd ainult 1000—1200 mürgitusjuhtu, kusjuures surnute hulk oli 200—300. Sakslased loobusid seepärast sellest tarvitamisviisist ja hakkasid tarvitama gaaskuule, mida lastes tarvitati kahureid, haubitsaid ja mörsereid. Esimesed tulemused ei väärinud suuremat tähelepanu, aga nad paranesid, mis tuleb ilmsiks alljärgnevast: 1916. aasta 1. oktoobri ja 1917. aasta 30. sep-

tembri vahelisel ajal oli inglastel kõigil väerindadel ühtekokku surnuid ja haavatuid 576.278, nendest oli Prantsuse väerinnal saanud gaasimürgituse 31.892, nende hulgast surnud 1202. 1917. aasta oktoobrist kuni 1918. aasta 30. septembrini olid nende kaotused 701.810 meest, nendest Prantsusmaal gaasimürgituse saanud 117.757, kellest 2.892 surnud. 701.810 kaotatud mehest on arvatud 526.000 langenud kahuritule ohvriks. Arvud viitavad siis sellele, et võiks tõsta küsimus, kas poleks sakslased põhjustanud vaenlasele sama suuri kaotusi, tarvitades harilikke kuule neis kahureis, millega sooritati gaasilaskmist. Sõjas tõenduti selles, et seal, kus võitlesid inglased ja sakslased vastamisi, olid sakslaste kaotused ainult pooled sellest, mis inglased kaotasid samas väerinna osas. Amiensi juures 1918. a. aprillis muutus vahekorrd hoopis teiseks. Inglased kaotasid surnutena ja haavatutena 209.000 meest, sakslased 309.000. Inglaste kaotused olid seal nii absoluutselt kui ka relatiivselt väiksemad kui varemalt. Sakslased olid eriti hoolikalt valmistanud ette selle kallaletungi, kus peateguriks oli gaas. Inglaste kaotuste hulgas olid 33.371 saanud gaasimürgituse, kellest suri 409. 1918. aasta 9.—19. novembrini lasksid sakslased 250.000 gaaskuuli (sinepigaasi). Tagajärjeks oli inglastel 4.800 gaasimürgitust, aga ainult 30 inimest said surma.

Tuleb aga meeles pidada, et gaas mõjub veel kaua aega pärast seda, kui laskmine on juba möödas. Ameeriklaste poolt sooritatud uurimuste järele ei või oma väeosad ilma hädaohu sattumata gaasisele maa-alale minna, enne kui on kulunud järgnev aeg, eeldades, et tuulekiirus ei ületa 1,3 m/s: lahtisel lahinguväljal, kui mürkgaasiks on tarvitatud sinihapet — 8 minutit, fosgeeni — 20 minutit, kloripikriini — 1 tund, sinepigaasi — 24 tundi. Metsas on vastavad ajad 30 minutit, 3 tundi, 20 tundi ja 7—10 päeva. Täiesti vaga ilmaga ja tuulevarjulistes kohtades, metsades ja metsavahelistel lagendikel jne. mõjub gaas võrdlemisi kaua. Seepärast tarvitati seda maailmasõjas selleks, et piirata väeosade liikumisvabadust, ja selle eesmärgiga tarvitatakse teda vast tulevastes sõdadeski. Oma ülesannet täitvaid hulgakaitseabinõusid marssivate väeosade jaoks on veel vaevalt leitud. Tarvitatakse ainult üksikuid kaitsevaid kaitseabinõusid (gaasimask). 13.—15. VIII, 17.—20. VIII ja 1.—24. IX 1917. a. oli Prantsuse väes 13.158 gaasimürgitusjuhtu, millest 143 lõppesid surmaga. See tagajärg on 30-päevase laskmise kohta võrdlemisi kehv

kallaletungija seisukohalt vaadates. See võib osalt juhtuda sellest, et gaasi tarvitamine võib muutuda sama hädaohtlikuks kallaletungijale enesele kui vaenlasele, kui tuul pöördub ebasoodsalt. Vahemaa peab seda silmas pidades olema küllalt pikk, milline asiolu omalt poolt suuresti piirab gaasitarvitamise võimalusi piirmissõjas, kui vastased on teineteise lähedal.

Vend.

I.

Kapten Ainer valmistus juba puhkusele, kui üks avanes. Kambri astus jaoulem Viidak, kes teatas: „Siin talus pole kõik asjad korras, härra kapten.“ „Noh? Kuidas pole korras?“ „Elanikud suhtuvad rahvaväelastele umbusklikult. Tegin juttu perenaisega, ei vasta otsekohele. Pereütred samuti. Ma küsin, millal ja kuidas peremees vangistati, nad vahetavad pilke, kogelevad. Ilmselt saabub mulje, et varjavad midagi. Ja sulane, see on tingimata kahtlane tüüp.“

„Kes? Kas sama mees, kes tares toimis, paljas kasuk seljas?“ küsis kapten Ainer.

„Sama mees jah. Panin tähele, et ta avaldas äärmiselt huvi meie jõudude ja relvastuse kohta. Aina pärib ja usutleb meestelt üht ja teist.“

„Hea, et oma tähelepanekuist mulle teatasite,“ ütles Ainer. „Ka mina panin tähele, et sulane on endale mütsi tirinud üle silmade ja terve ta toiming siin majas ei paista kodusena. Minge nüüd meeste juure ja ärge laske sellelgi märgata, et teil on kahtlus sulase või mõne teise majaelaniku vastu. Ma tahan isiklikult selgusele jõuda, kellega meil siin tares on tegemist. Sulast pidage tingimata silmas!“

Jaoulem lahkus, kuna kapten Ainer seadis rihma relvadega uuesti vöole ja tegi tares väikese ringkäigu. Eeskambris viibis perenaine tütardega. Tare toas askeldasid rahvaväelased. Koldes lõomas tuli. Siin kuivatati riideid ja keedeti sööki. Põrandale oli toodud põhku, kus osa mehi juba puhkas päevast lahingu väsimust.

Taga akna all laua ümber olid sõdurid, laual põles rasvaküünlal. Siin söödi, jorutati sõjalaule ja mõned mehed mängisid kaarte.

Samas istus ka sulane ühe noorema sõduriga elavalt vesteldes. Sulane istus selg vastu, Ainer nägi vaid ta laia turja ja habetunud palet. See tugev kael ja õlgade tõbblemine vestlemishoos näisid Ainerile nii väga tuttavatena. Ta ei hakanud aga ootama, kuni mees oleks vaadanud ümber ja näidanud oma nägu.

Kapten vaatas väljas, kas valvepostid on korras, ja läks siis tarre tagasi. Ka nüüd ei vaadanud sulane tagasi. Ainer astus eeskambrisse ja tegi perenaisega juttu.

„Te ütlesite, et peremees vangistati, kuidas ja mis süü pärast see õieti sündis?“

„Ta ei tahtnud punastele anda noort hobust,“ vastas perenaine. Ta vahetas tütardega argse pilgu ja

Kui ka keemilised võitlusvahendid maailmasõjas ei põhjustanud suurt kaotuste protsenti, ei saa siiski olla kindel, kuidas oleks asi tulevas sõjas. Leiutatakse uusi keemilisi ja tehnilisi vahendeid. Siiski ei paista tõenäolisena, et nende vahendite abil liikumissõda muutuks soodsamaks vähemajoolisele sõjaväele. Pigemini otse vastuoksa.

T. B. jutustus.

jatkas: „Ega ta vist eluga enam tagasi tule... aga ega nüüd tohi rääkida midagi.“

„Miks ei tohi rääkida? Meie oleme ju nüüd siin peremehed. Te olete Eesti rahvaväe kaitse all ja ma võin teile ütelda, et punaste jalg enam ialgi N. külla ei pääse. Rääkige aga julgesti, perenaine.“

Perenaine avas juba suu, aga tütreid hütisid korraga:

„Ema! Sa ei tohi!...“

„Jah, ma ei tohi,“ kurtis nüüd ka perenaine. „Ärge üldse meiega kõnelge, ohvitserihärra!“

Ainer naeratas.

„Ma ei mõtlegi olla pealetükkiv! Küsin vaid üht: kas teie sulane ammu juba siin talus teenib?“

„Jah... ta ikka teenib... Ta teenib juba hulga aega,“ kogeles perenaine. Ainer sai aru, et naine varetas. Jah, siin majas polnud asjad korras. Siin pidi lahti hoidma silmad ja kõrvad.

Kapten Ainer astus tagakambri ja istus laua ääre, kus valgenesid kaardid, päevakäsud ja muud tähtsad paberid.

II.

Ammugi oli möödunud südaöö-tund, kui tare toas jäi kõik vaikseks. Sõdurid pugesis kõik pahna, et koguda jõudu uuteks võitlusteks. Õues oli tõusnud lumetuisk ja kambri akna tuhmunud ruudud muutusid valgeks.

Kapten Ainer keeras lambitule üsna väikeseks. Ta heitis täies mundris sängi, peites revolvri külje alla. Uni kippus kallale kui hull, aga ega ükski asi saa jagu sõjamehest, kes on kohusetruu ja varitseb vaenlast.

Kapten Ainer teadis, et kui on salakuulaja majas, siis ta tingimata pistab nina sinna, kus asuvad paberid tarviliste andmetega. Seepärast ta jättiski ukse riivita, seepärast ta ootas kutsumata külalist.

Temal ei tulnud oodata kaua. Varsti kuuldi ukse taga lohisevaid samme. Kapten Ainer simuleeris magamist ja norskas kui jõehobune. Üks avanes pikka-misi. Ilmus mees, kes paljas kasukas lähenes lauale nagu valge viirastus. Ta vaatas enne sängis norskajat ja kummardus siis paberite kohale, keerates tule suuremaks.

Välkkiiresti hüppas kapten Ainer jalule ja surus revolvri öökülaalsele nina alla.

„Mis te siin nuhite!“

Mehed vaatasid üksteisele näkku ja kahvatasid mõlemad. Kahvatasid üllatuse ja viha pärast.

„See oled sina, Kustas...?“ sai kapten sõnule. Teine kiskus suu kurjale naerule ja venitas:

„Mina ise jah. Tore kohtumine, vennas, eks ole?“

„Rohkem kurb kui tore. Sa oled siis punaste salakuulaja?“

„Kus sa selle peale tuled? Olen siit talu sulane, nagu näed.“

„Sulane ja sorid südaööl siin paberites? Ma mõtlen, et jätame nalja. Istu ja pea käed vagusi!“

„Ära ikka käsuta, Jaan! Ma pole su ees poisike.“

„Istu!“ kähistas kapten kurjasti. „Mul ei tarvitseks sinuga üldse sõna rääkida, võiksin hõigata mehed ja su lugu oleks lauldud, aga ma tahan teha sinuga viimase katse.“

„Huvitav, mis katse see oleks?“ pilkas Kustas ja istus.

Kapten algas:

„Kui kodumaa hakkas oma asju ise korraldama, kui kõik isamaa pojad ruttasid oma riiki ehitama, siis siirdusid sina nende hulka, kes tahtsid hävitada meie rahvusliku iseseisvuse. Sa jätsid kodukoha ja läksid vaenlaste laagrisse. Tulid relvaga suguvendade vastu ja nüüd leian su punaste salakuulajana. Sa töötad selleks, et voolaks ikka rohkem venna veri. Sa oled äraandja omaksete hulgas!“

„Aitab manitsuskõnest!“ irvitas Kustas. „Palun ütles, millisele katsele sa mu paned?“

„Ma võimaldan sulle oma eksimust heaks teha sellega, et astud meie kõrval hommikul võitlusse punaste vastu.“

„Aga kui ma seda ei tee?“

„Siis talitatakse sinuga kui salakuulajaga.“

„See pole nii kerge, mu kallid velleke,“ ütles Kustas. „Siit pere peremees ja noorem poeg viibivad praegu vangidena punaste laagris. Perenaisele öeldi, et kui mulle sünnib miskit viga, siis lastakse poiss ning vanamees otsekohe maha ja talule pistetakse tull otsa, kui küla on jälle meie omade käes.“

„Küla on meie käes ja jääb meie kätte!“ hüüatas kapten Ainer. „Ja mis puutub punaste ähvardusesse, siis ei saa see takistada mind karistada salakuulajaid. Ma lõpetan jutu ja soovitan sulle öö kestes hästi järele kaaluda mu ettepanekut: kas relvaga mu kõrval isamaa vaenlase vastu või kärvata äraandjana, need kaks teed on sul valida. Ära katsu põgeneda! Sinu järele valvavad mu ustavamad mehed, pealegi ei pääse praegu külast välja ükski inimene. Mine nüüd ja jäta mind ükski! Ma ei taha näha sind enne, kui tuled tagasi eestlasena.“

„Ma jään selleks, kes olen,“ kähistas vend. „Sa tunned mu vaateid ja meelt. Vaevalt toob hommik siin uut. Pealegi ei suuda ma uskuda, et sina tapad oma venna. Head und!“

Ta naeratas sunnitult, kui kadus ukse taha.

III.

Nüüd sai kapten Ainer aru, miks pererahvas oli nii sõnakehv ja kartlik. Siin polnud umbusaldust rahvaväelaste vastu, vaid hirm punaste kättemaksu eest. Seisukord oli tõesti raske. Ainer tundis oma noo-

remat venda, ega see naljalt paindu. Kui palju on see poiss teinud südamevalu vanemaile, kui palju häbi õdedele-vendadele... Ja ta pidi salakuulajana sattuma just siia tallu...

Kapten Ainer ei saanud edasi arendada oma sünget mõttelõnga, sest tare toast kuuldi ärevushõikeid ja kära. Ta ruttas vaatama. Tare tuppa oli tuikunud mõne sõduri vahel kahvatanud noormees, kes langes vasturuttavale perenaisele käte vahele hüüdega „ema ma olen haavatud!“

„Mu Jumal, nad on ta tapnud...“ ahastas ema. Roodu velsker ruttas ligi ja vabastas haavatu üliroivastest. „Kuul on purustanud tal õla,“ teatas velsker. „Tooge puhast vett ja sidematerjalid ruttu siia!“

Pesti haav ja mähiti. Noormees tõsteti sängi.

„Kuhu jäi isa?“ küsitles ema. „Ütle, Enn, kuhu jäi isa?“

Haavatu näole ilmus kurbusilme. „Nad lasksid ta maha. Seljatagant tapsid. Meile öeldi, hakaku me nüüd õlusti koju minema. Ma sain kohe aru, et asi pole korras: meestel võõras naeratus näol, üks ütles otsekohe välja, et jõuame varsti koju... Nii oligi, me saime kümme konda sammu läinud, kui juba lõksatasid püssilukud, ma pistsin jooksu... Raksatasid paugud... Isa langes kohe lumme... Sai veel ütelda: „Põgene, poeg!“ Ma jooksin, kuulid vihisesid ümber, õlas valu... Tulin kohati kukkudes ja komistades, kuni jõudsin metsa.“

Ema seisis sõnatult, tütreid nutsid haavatu sängi juures. Sõdurid surusid käed rusikasse ja kähistasid: „Seda teevad inimesed, kes nimetavad end ka eestlasteks... Seljatagant tabavad süütuid inimesi... Nad ei julge ju mehele silma vaadata... Poisikesi ja rauku on nad tapma mehed...“

Teiste selja taga seisis ka „sulane“, kelle ette astus pikkamisi perenaine. Ta vaatas mehele puhk aega sellise põlgusega näkku, et see sattus ärevusse. Perenaine aga ütles: „Mis sa veel ootad? Ühe ohvri oled saanud, kas ootad nüüd mu poja hinge järele?“

Äraandja eemaldus, aga teda tabas omakorda venna purustav pilk. Sõduridki piirasid teda ja nende silmis põles viha. Oleks kapten Ainer nüüd öelnud, kelleks õieti osutub see paljas kasukas mees, salakuulaja ots oleks olnud käes. Ainer ei teinud aga seda. Ta oli märganud võpatust venna südames. Ja ta ei eksinud.

Mõni minut hiljem järgnes Kustas talle tagakambri ja ütles: „Tulen teiega. See valge peaga haavatud poisike ja kurvastatud ema pilk, nende ees ma varisesin kokku. Varisesin kokku ja sündisin ühtlasi uuesti. Sa võiksid lasta mind surmata kohe, aga ma tahaksin oma eksimust lunastada pigemini surmaga võitluses. Mis sa ütled, vend?“

„Ütlen, et hommikul võitlevad Aineri mehed külgekülje kõrval isamaa vaenlase vastu,“ vastas kapten vennale kätt andes.

*

Hommikul saabus abivägesid. Algas hoogus pealetung, mis paiskas vaenlasi jällegi hulga maad kodumaa piiri poole.

Võitluses märgiti hulk vägitegusid. Kõige rohkem nimetati aga kapten Aineri ja ta venna nime.

Härjavõitleja, sportlane, kirjanik.

Raoul of Hällström.

Toome allpool lühendatult huvitava uurimuse ühe Prantsuse nüüdispõlve noore kirjaniku üle, kes on elavaks näiteks sellest, et süüdistused praegusaja noorsoo lõtvusest ja ideetust naudinguhimust ei pea paika. Noorel põlvel on mehiseid esindajaid, kes asetavad kõrgele rõõmsa julguse, mehise tubliduse ja ühiskonda säilitava isamaarmastuse.

Henry de Montherlant.

Ühel päeval, kaheksateist aastat tagasi, oli ühes lõuna-Prantsuse härjavõitluselehes järgmine uudis: „Ühel härjavõitlusel Burgos's võitis noor kuueteistaastane Pariisi amatöör, härra Henry de Montherlant, nii suurepäraselt oma vastase, et see kutsus esile tormilisi kiiduavaldusi“. Siis mainiti esimest korda avalikult seda nime, mis praegu on noore Prantsuse kõige kuulsamaid. Aga too noormees, Henry de Montherlant, ei esine praegu avalikkuse ees härjavõitlejana — ta valis kirjaniku elukutse ja on jõudnud seal kaugele. Ta on noore pärast-sõjaaegse kirjanikupõlve parimaid esindajaid, ta on oma teostes kõigepealt tõstnud kõrgele mehisust, jõudu, julgust, rõõmust sporditublidust. Selles on ta haruldaselt tüübiline tollele Prantsuse uuele sugupõlvele, kes täielikult on hüljanud eelmise kirjanikupõlve salongi- ja magamistoa-miljöö ja asendanud need spordiväljaga. Aga Montherlant ei ole unustanud oma poisikesepõlve suurt huvi härjavõitluse vastu. Üks ta parem teos (romaan „Les bestiaires“) kirjeldab innukalt Hispaania härjavõitlusi, toreadoore ja nende armsamaid. See raamat on pühendatud Prantsuse praegusele presidendile, kes lõuna-Prantsusmaal sündinuna on innukas härjavõitluste pooldaja.

Montherlant on vana feodaalse ja aristokraatliku soo liige, tal on veres vanade rüütli

ja sõjapealikute brutaliteeti. Ta põlvneb vanast kataloonia kuningameelsest ja katoliiklikust soost. Üks ta sugulastest, markii Baroncelli, on väga haritud mees, humanist ja luuletaja, kes kirjanduslike harrastuste kõrval kasvatab Camargues's võitlushärgi. Ta on olnud Montherlant'i isalik nõuandja. Koolipoisina tundis Montherlant suurt huvi antiikse Rooma ja ta kirjanikkude vastu. See harrastus on vajutanud oma pitseri kogu ta maailmavaatele. Ta käsitus riigist, perekonnast, armastusest, isegi usust on paljudes punktides sama, mis oli roomlastel. Nagu nende, nii temagi meelest on mehine tublidus suurim hüve. See eluprintsiip, mis oli Rooma riigi suurus ja võim, on tema arvates ainus päästeabinõu kõigi nende hädahotude vastu, mis meie ajal ähvardavad iga ühiskonna ehitust. Too Prantsuse kirjanik on oma loomuses leidnud mitmeid roomlastele omaseid jooni, brutaliteedi, kangekaelsuse ja julguse. Ta on kange mees, kel on võimas armastus elu vastu. Ta ülistab vaimustatult kõike, mis annab elule värvikust ja sära, mis teeb meid energiliseks ja iseteadlikuks.

Spordikirjanduse alal on Montherlant'i novellikogud „Les Olympiques“ teerajajaks Prantsuse praegusaegses kirjanduses. Sport tähendab alles sõjast tulnud noorsoole otsekohest päästmist. Sõjaelu on neis noortes meestes äratanud „lihaste rahutuse“, nüüd võivad nad oma vabanenud jõudu tarvitada spordiks. See on Montherlant'i arvates suure spordiinnustuse põhjuseks, mis viimastel aastatel on vallanud Prantsuse noorsoo. Oli võimatu minna kohe tagasi rahulikule ja vaiksele tegevusele. Sõja-seisukorras olemine ja väerinnaelu oli noortes kasvatanud harilikust jõulisema vitaliteedi ja sünnitanud harjumusi, mida rahuaja ühiskond ei saanud tarvitada. Siin tuli appi sport. Tema teenete hulka kuulus ka see, et ta kasvas korda — mida Montherlant'i arvates on tarvis ajal, millele on omane kõige autoriteetse halvakspeidamine sel määral, et „apaschisalk, kes sõgedast peast kuulab oma juhi sõna, on rohkem ühiskonda säilitav kui parlament, kes oma kokkuleppimata tusega hävitab oma mõjuvõimu“. Sport õpetas neile metsikuks muutunud noortele endapiiramist, sundis neid valjudele elukommetele, loobumisele ja sõnakuulmisele.

Henry de Montherlant on seletanud, et ta

soovib kirjutada veel ühe suure romaani, oma nooruse kirjelduse, siis kavatseb ta lõpetada, sest elamine on tema arvates tähtsam kui kirjutamine. Ta on reisinud lõpmata palju, nagu peaaegu kõik Prantsuse praegusaja kirjanikud. Ta kuulub rühma, kes tahab luua uue, võimsa,

karastatud Prantsusmaa. Tema positiivsemaid omadusi on kõige elukõlbulise ülistamine. See osa Prantsuse noorsoost, kellele oma maa kaitsmine seesmistest hävitavate jõudude vastu on saanud südameasjaks, on Henry de Montherlant'is leidnud innuka kujundaja ja esivõitleja.

TASUTUD INIMLIKKUS.

Üks tõesti sündinud lugu.

Seal ma nüüd istusin ilusasti pigis. Selle asemel, et hommikul astuda kiirrongi ja kihutada kodumaale, istusin ma vangis. Kui rumal! Nüüd ootab mu naisuke mind ülehommel asjatult Müncheni peajaamas. Mina aga olen seda aega prantslaste juures kinni. Jumal teab, kuidas see kõik veel lõpeb. „Pagan võtaks!“ kirusin ma tasakesi enda ette, „see tuleb sellest, kui ei osata paremini oma suud taltsutada.“

Meie pühitsesime neljakesi, lausa lõbusad vennad, ühes Mainzi kodanlikus viinakeldris jumalagajätku. Hiljem, kui olime vaadanud juba liig sügavale klaasipõhja, kaldus jutt poliitikale. Sealjuures unustasime täiesti — lühidalt, enne viinakeldri sulgemist tuli Prantsuse sõjaväepatrull ja viis meid trellide taha. Kõigepealt tuli meil minna läbi kitsa tänava ühe suure ehitise juure. Enne kui jõudsime sissekäigu ette, astusid mõned daamid, nähtavasti prantslannad, trepist alla. „Üks vahib ju sulle nii otsa, nagu tahaks ta su ära süüa,“ sosistas mulle üks kaaskannatajaist. Meid viidi kuhugi eesruumi, kust meil ükshaaval tuli minna ülekuulamisele. Pärast ülekuulamist ühe Prantsuse kõrgema ohvitseri poolt pandi meid igaüht üksikongi. Vähe aega hiljem kisti äkki mu kongiuks lahti. Keegi nooruke leitnant seisis mu ees ja lausus mulle vigases Saksa keeles: „Teie järgima mulle majori juure, ta tahtma teid veel üle kuulama.“ Imelik oli igatahes, et seekord viis mind leitnant üksinda, ilma muu järelevalveta. Peale selle läksime meie hoopis teist teed kui tülles. Lõppeks peatusime ühe suursuguse maja ees. Kena teenija avas, leitnant lükkas mu väikesse salongi ja kadus kohe sõna lausumata. Uudishimulikult vaa-

tasin ma väikeses elegantses ruumis ringi, silmitsesin peeneid gobelääne ja mõtlesin sealjuures just „ootan põnevusega, mis nüüd järgneb“, kui kõrvaluks äkki avanes ja ilus, umbes kümneaastane blond poisike oma pea tuppa pistis. Ma vaatasin imestanult kenale poisikesele, kes kiiresti tuli mu juure ja mulle ütles Prantsuse keeles: „Mul on au teid tervitada, mu härra. Palun järgige mulle mu vanemate juure!“ Mul polnud veel aega oma imestusest toibuda, kui leidsin end juba kõrvalolevast söögitoast. Seal seisis veetlev noor naine, nähtavasti poisikese ema. Nüüd pööris ta näo minu poole ja ütles: „Vabandage, et teid kõnetan oma emakeeles. Saksa keelt räägin ma halvasti, aga ma tean, et te valdate suurepäraselt Prantsuse keelt. Ma tundsin teid ära esimesel pilgul, kuigi teil tookord oli habe ajamata ja te olite univormis.“

Üsna rumala näoga vahtisin ma noorele naisele ja piinasin oma aju, kus olen ma teda küll näinud. Kindlasti sõjaväljal olles, aga kus ja mis puhul? Jumaluke, seal tuli mul äkki meele, jah, tema ta oli — pidi ta olema, ja meeletulemise rõõm libises mul üle näo — „Jah, see ma olen,“ ütles ta lihtsalt.

*

1916. a. augustis kees Somme lahing. Pärast päevade pikkust kahurituld õnnestus meil inglased Cambraist põhjapool asuvast S. külast välja ajada. Ei olnud enam kivi peal, suurem hulk maju oli varemeis. Meile anti käsk siin end „sisse seada“, ööbida, et hommikul seda kohta kindlustada ja teda iga hinna eest kinni pidada. Keegi hea seltsimees, Rainer-isake, keda

VALGED HAMBAD: CHLORODONT

Valged hambad teevad näo meeldivaks ja ilusaks. Puhastamise järele värskendavalt maitsva Chlorodont-hambapastaga saavutate hammaste puhtuse ka hammaste külgedel, kui puhastamisel tarvitate erilist Chlorodont-hambaharja, missugune kõrvaldab hammaste vahelt kõik mädanevad toidujäänused — halva suulõhna põhjuse. Tehke proovi esiti väikese tuubiga — hind kr. —.60. Chlorodont-hambahari lastele — kr. —.80, daamidele — kr. 1.25 (pehmete harjastega), härradele — kr. 1.25 (kõvade harjastega). Ehtne ainult sinirohelises originaalpakis, pealkirjaga „Chlorodont“. Saadaval igalpool.

nimetati nii ta suure kogu ja habeme pärast, tuli minuga ühes, et otsida ööbimiseks mõnd veel püsti jäänud maja. Mõninga otsimise järele leidsimegi miisuguse. Hakkasin parajasti endale aset valmistama, kui kuulsin selgesti oigamist. „Rainer-isake“, hüüdsin ma, „seal peab veel olema keegi!“ Oli juba üsna pime. Ainult oigamine juhtis meid väikese ukse juure. See polnud lukuski. Taganurgas akna juures, mis oli hoovi poole, oli voodi. Selles lamas noor naine, kes meid nähes hakkas koledasti kisendama. Ma kisendasin talle vastu: „Ärge kartke, naistega meie ei sõdi; me kuulsime ainult oigamist ja võib-olla võime teid aidata.“ Sealjuures lähenesin voodile. Nagu kaitseks tõstis naine mõlemad käed. Ta ei karjunud enam, vaatas meile ainult meeleheitlikkude silmadega. Ma kordasin veel kord: „Olge üsna rahulik, meie tulime teid aitama; koguge julgust ja öelge meile, mis teil on viga!“ Naisel olid nähtavasti koledad valud, ma kuulsin teda hambaid kiristavat. Alles mõne minuti pärast ja pärast korduvat julgustamist saime teada, et ta vaevleb sünnitamisvaludes. Pidasime Raineriga nõu ja otsustasime kutsuda meie ülemarsti. Mu sõber arvas küll, et sellega tuleb meil veel vaeva näha, sest arst polnud mitu ööd-päeva und saanud silma ja oli nagu meie kõik väsinud nagu koer. Ma asusin aga siiski kohe teele. Mul oli õnne. Umbes kümneminutilise otsimise järele märkasin ta poissi ja tormasin nagu meeletu ta juure. „Kus on härra ülem-

Kol.-leitn. J. Streips. Läti uus sõjaväeline esindaja Eestis.

arst?“ „Heitis praegu puhkama.“ „Ei tee viga, ta peab tulema.“ „Noh, siis ärata aga ise ta, mina ei riskeeri“. Aga mina riskeerisin. Kui härra ülemarst viimaks silmad lahti sai, pistis ta pragama: „Ajate mu üles, teie häbematu lurjus. Ja misjaoks? Kas meie, arstid ei tohi magada? Mis te mõtlete, te peletis?“ „Teatan alandlikult, härra ülemarst, keegi naine — —“ „Mis?“ katkestas ta mind, „siin lahinguväljal?“ „Aga, härra ülemarst — —“ „Lõuad pidada,“ müristas ta uuesti, „siin pole ühtki naist — — — see on aga tore, tuleb see koer ja äratab mu keset ööd ja sonib naisest, keda siin sugugi olemaski pole,“ karjus ta uuesti vihaselt, kuna ma vahele hüüdsin: „Aga siin on üks, meil kõrval toas ja saab varsti lapsega maha, halastage, härra ülemarst, ja tulge kohe!“ „Nii, ja seda ütlete mulle alles nüüd? Kurat võtaks, kuidugi ma tulen kaasa,“ müristas ta mulle ja kohe selle järele: „Friedrich, pagan võtaks, kus see jõmpsikas siis on?“ Friedrich tuli, võttis sidemeid ja härra ülemarst tuli minuga kaasa.

Rainer oli vahepeal pannud küünla põlema. Kui arst asus haige läbivaatusele, tahtsin ma viisakalt eemalduda. „Siia jääda,“ müristas ta mulle, „kui olete selle supi keetnud, siis peate ka ta sööma.“ Küünlavalgusel nägin ma neiu näojooni, kes lamas meie ees liigutavas abituses. Pikk must juus oli sasis meeldiva näo ümber, mille ilu ei moonutanud isegi koledad valud, mis sel vaesekeesel oli tulnud kannatada. Kui ma arsti käsul lähenesin voodile, kattis hele puna õnetu näo. Minutid möödusid. Viimaks pöördus arst minu poole ja ütles: „Sünnitamine võib kesta homme varahommikuni, igatahes aga üle kesköö. Ma olen surmani väsinud ja pean heitma puhkama; nüüd pange aga hästi tähele, mis ma teile ütlen.“ Ta seletas mulle, mis oli hädavajaline teada, kordas veel kord kõik tähtsamad reeglid, lohutas õrnalt naist, lubas meie kutse peale kohe jälle siia tulla ja oli mõne silmapilgu pärast kadunud. „Esimene asi on tuld teha,“ kamandasin ma Rainerit, kes oli sama väsinud nagu mina, aga ei mõelnud unele. Mööbli- ja puurisu oli igal pool hunnikus ja peagi loitis hele tuli keset põrandat. Raskem oli vee muretsemine. Teatavasti on veeolud Põhja-Prantsusmaal üsna viletsad. Kogu külas oli ainult kaks kaevu. Kahekümne minuti pärast tõi aga mu seltsimees siiski kaks väljapaja täit vett ja meie mängisime halastajõdesid. Vahepeal istusin ma noore naise voodi ääres, kes seal valus viskles. Ta oli juba harjunud meie sealoluga. Kui oigamine juba liig tugevaks muutus, eemaldus Rainer kõrvaltuppa, sest ta ei võivat seda kuulata pealt, ütles ta mulle. Ma püüdsin, nii hästi kui see mul õnnestus, peatset ema lohutada, seadsin oma tagavarasärgi (õnneks oli mul veel see) valmis oodatavale lapsele, katsusin järele, kas vesi juba küllalt soe, panin puid tulele, sest mu sõber oli heitnud natuke puhkama. Pärast päevade-pikkusi koledaid võitlusi oli rahu närvidele kahekordselt kosutav.

Äkki, natuke pärast keskööd, kostis noore naise hele karjatus. Tuletades meele seda, mis arst mulle ütelnud, sööstin ma tema juure, kiskusin teki eemale ja — hoidsin juba uut ilmakodanikku oma kätel. Ma pe-

sin väikese — ta oli poiss — puhtaks ja katsin tema ja ta ema hoolega kinni. Väljas oli vahepeal tõusnud metsik kahurimürin ja kole lärm. Minuti aja pärast tormas Rainer koledasti kokkunult sisse ja karjus: „Ära, ruttu ära, inglased on jälle siin, meie omad on juba kõik ära, ruttu!“ „Issand, ja arst?“ hüüdsin ma. „On juba ära.“ „Noh, ma ei või neid kaht ometi jätta üksinda!“ „Sa pead,“ müristas nüüd Rainer. See oli esimene kord, kui kuulsin Rainerit nii meeletult kisen-damas. Tormasin oma seljakoti juure. Seal oli veel pudel punast veini ja schokolaadi. Ruttu taskunuga välja, pudelikork lahti; viimane pala sõdurileiba sinna kõrvale ja — mu sõber oli mind juba käest haaranud. „Siin,“ hüüdsin ma noorele naisele, toidule osutades, „Jumal kaitsku teid,“ siis — olime juba läinud. Väljas oli kottpime öö. Üsna meie lähedal kostsid ingliskeelsed sõnad meie kõrvu. Kuidas see juhtus, et kahe tunni pärast olime jälle omade juures, seda ma ei tea. Mulle paistis kõik unenäona. Mul oli kogu aeg üksainus mõte, kas ma ka kõik öieti tegin.

Jah, see ilus naine, kes siin mu ees seisis, oli too-kordne kõigest mahajäetu. Kuna mu mõtted pöörasid tagasi nendele tundidele, astus ta minu juure ja ulatas mulle käe, millele ma surusin oma huuled, rõõmustades südamest selle üle, et nägin teda jälle nii tervena ja õitsvana. Enne kui suutsin veel midagi öelda, astus tuppa tänahommikune major, ta mees. „Annan pärast õhtust, mida te muidugi meiega sööte, teile seletuse,“ ütles naine.

Härra Duforest, ta mees, ulatas mulle sigari ja noor proua jutustas:

„Olin seitsmeteistkümne-aastane, kui Cambrai, mu vanemate elukoht, sattus sakslaste kätte. Mu isal, lugupeetud advokaadil, linnayolinikul ja suurel rahvuslasel, oli äge viha sakslaste vastu. Nagu paljudesse tähtsamatesse perekondadesse, nii tuli ka meile sõjaväelane korterisse. See oli keegi blond rittmeister. Kaksteist nädalat elas ta mu vanemate majas. Teie

teate, prantslased vaatavad armastusele natuke teisiti, vabamalt kui teie, sakslased. Lühidalt, ma ei vaeva teid üksikasjuga. Ma tuikusin blond rittmeisteri käte vahele. Tagajärg ei jäänud tulemata. Äkki saadeti rügement, kuhu rittmeister kuulus, mujale. Ta langes kahekümnenelja tunni pärast. Ma usaldasin asja isale, kes mind meeletult armastas. Alul uskus ta mu eksisammusse mõre mu kaasmaalasega, siis aga ajas ta mu öösel majast välja. Cambrais elas mu ema öde, heasüdamlik, vaikne naine. Ta võttis mu enda juure ja iialgi ei unusta ma headust, mis ta mulle järgnevatel kuudel osutas. Siis tulid koledad lahingupäevad ja viimaks öudne öö, mida ma seni, kuni elan, ei unusta. Neil rasketel tundidel istusite ju teie mu voodi ääres. — Ma toibusin kiiremini kui olin arvanud ja sain guvernandi koha, ka õnnestus mul oma pojale leida varjupaik samas linnas, nii et võisin teda näha igapäev. Varsti pärast sõja lõppu õppisin tundma oma praegust meest. Enne kui andsin oma ja-sõna, pihtisin talle kõik.“ Nende sõnadega tõusis ta üles, läks teisele poole lauda, pani käed majorile ümber kaela, surus oma palge ta palge vastu ja jatkas tasa: „Ja kas teate, kuidas on meie lemmiku nimi: Henri, nii nagu teiegi oma. Neil tundidel, kui te istusite mu voodi ääres, kuulsin ma, kuidas teie sõber teid nii kõnetas. Täna hommikul nägin teid kohtuhoone ees. Edaspidist pole raske aimata.“

Minutite-pikkune paus. Igaüks eietas oma mõt-teid. „Millal te ütlesite rongi minevat?“ segas majahärra vaikust. „Kell 10,34.“ „Hea küll.“ lausub ta, „praegu on kell kaheksa. Ma lasen teid oma autoga jaama sõidutada. Linnas ei tohi te end igatahes enam näidata.“ Nende sõnadega lahkus ta. Noor proua jutustas mulle veel: „Lucien viis asja niikaugele, et ma oma vanematega ära leppisin. Varsti pärast seda, kui olime abiellunud, otsis ta nad üles ja ütles: „Monsieur, teie lapse au on jälle jalule seatud, ta on nüüd minu naine, major Duforesti naine!“

Varsti pärast seda katkestasin vaikuse: „Proua, veel üks palve, kas võiksin veel kord näha Henrid?“ Täis emauhkust tõi ta poisi minu juure.

Nii lõppes mu seiklus.

Kui Kungla rahvas kuldsele a'al

Pudemeid Eesti Rahvaluule Arhiivi varasalvestest.

Vanu abielu kombeid.

Kosjapulk ja abielukott.

Vanasti olnud Hiiumaal säärane pruuk, et kosilased, enne kui nad tuppa läinud, olid jäänud seisma toa ette ning visanud üle läve tuppa nõndanimetatud „kosja pulga“ (see olnud treitud pulk, kirjude pealtega ehitud). Jäetud nüüd pulk puutumata maha või visatud ta kosilaste kätte tagasi, siis olnud teada, et kosilasi ei võeta, kes siis ka sõnalausemata oma teed läinud. Kui aga kositav neiu pulga maast üles võtnud, siis olnud teada, et kosjad vastu võetakse. Seepeale astunud kosilased tuppa, kusjuures maarahvale pakutud ninatubakat.

Teine sarnane komme olnud nõndanimetatud „abieliu kott“. Esimese öö pidanud noorpaar ikka kotis veetma, sest abielu ei olevat küllalt aus ega kindel olnud, kui esimest ööd kotis ei olevat magatud. Kott olnud ise kolmest laest kokku õmmeldud ja mitmesuguse siidi ja niidiga imeilusate kirjadega välja õmmeldud. Öhtul pandud noorpaar sisse magama ning hommikul võetud välja. Kord olevat aga sealjuures kentsakas nali juhtunud, nagu järgmine lugu avaldab.

Ühel noorpaaril olnud kauaoodatud pulmapäev käes. Kui siis see õnnis öhtu kätte jõudnud, viidud noorpaar vana komba järele laudile magama, kus nad siis kotti pidanud pugema. Nad sidunud koti suu eest kinni, aga nõnda, et mõlemate pead kotist välja jäänud. Hommikul mindud siis jälle noorpaari lauluga äratama. Aga kõikide imetuseks ja ehmatuses olnud noorpaar kõige kalli abielukotiga laudilt kadunud. Küll otsitud kõik kohad ja ulualused läbi, aga pole kustki leitud. Viimaks märgatud veel seda, et vana valge mära ka kadunud olnud, kes öhtul rehealla otse laudi augu juure söime peale sööma jäetud. Hakatud siis uue hoolega otsima ja leitud siis ka, et jäljed väravast välja läinud. Nüüd läinud kõik pulmalised tulise kiiruga jälgimööda järele. Aga laseme pulmalisi otsida peale, vaatame parem, kuidas noorpaari kadumisega lugu oli.

Noorpaar oli öösel ei-tea mis põhjusel (no muidugi unisest peast!) aelema hakanud ning sedaviisi laudi otsast maha kukkunud — ei mitte maha, vaid vana valge mära selga, ja just nõnda, et teine teisele poole mära külje peale rippuma jäänud — nagu kaks leivakotti teomehe seljas. — Vana mära aga kohkunud mis hirmus selle äkilise kukkumise üle ning tõmmanud enese lahti ning pistnud väravast välja mis kabjad laksunud — ja ikka metsa poole. Noor abielupaar aga istunud kotiga seljas, kuni hobune viimaks metsas pooleli heinakuhja all, kust ta enne pulmi heinu käinud toomas, peatuma jäänud. Noorikut-peigmeest külmetanud kui kirbud kotis. Nüüd viidi nad heameele ja hõiskamisega koju tagasi, ning pulmad keetsid seda rõõmsamini edasi. Kui neil ölu otsa ei ole saanud, siis peavad nad ehk veel praegu pulmi.

Ebaõnnestunud väljaränd töötatud maale 1847. a.

Pärast usu segamist 1847. a. laskis osa Räpina kihelkonna inimesi end Vene usku ristida, lootes saada sealjärele vabaks teoorjusest ja lisaks sellele hingemaad. Paljud rändasid välja Poolamaale, kus pidi asuma see hingemaa, mis neile ristimise juures lubati.

Märtsikuul 1847. a. rändas nii Räpina vallast välja 40 peremeest, neist paljud tervete talude viisi. Teejuhtideks olid meestele keegi vana väljateeninud soldat Vätsa Hans ja Räpina valla peremees Hajo Jaan

ehk Jaan Hajosson. Mõlemad oskasid Vene keelt ja käisid enne kord Pihkvas maad kuulamas. Sealjuures olid nad Pihkvas saanud kokku ühe saksaga, kes mõistnud ka veidi maakeelt ning küsinud meestelt, kust vala mehi nad on ja nemad öelnud, et Räpinast. Seepeale saks hakanud neilt küsima, et kuidas nad eivad nüüd pärast priiust ja ristimist oma maal. Küllamehed saks hakanud neilt küsima, et kuidas nad eivad ülekohut ja pole hingemaast juttugi, mispeale härra neile hingemaa jalamaid lubanud kätte anda, kui nad Poolamaale välja rändavad.

Seda oma saadikute suust kuulnud, Räpina peremehed hakanud otsekui mässama ja kippuma üksteise võidu kodust välja — töötatud maale. Mõistlikumad muidugi jäid kõrvale.

Seda kribinat ja krabinat siis, mis neil Poolasse minejal tol korral oli. Esimesed minejad olid: Vätsa Hans, Hurmi Hans, Hora Paap, Tanni Jaan, Tille Jakob, Raudsepa Jaan, Zenna Hans, Kipre Jakob. Pärast läks veel palju teisi järele. Kõik varandus müüdi maha salaja, sest mõisnik oli selle sammu vasu. Sealjuures anti nii mõnigi väärtuslik asi ära poole hinnast eest.

Juba Pihkvas oli meeste tuju otsas, kuna juba siin keegi ei teadnud ütelda, kuhu poole minna edasi. Ja kui need vaesed inimesed Pihkva linna peal niimoodi nagu peata kanaan ringi uitasid, siis oli ka nende rõõm ja lust korraga otsas.

Kui nad niimoodi linna mööda ringi hulkusid, tuli lõpuks nende juure poliitseinik, kes lubas neid viia õomajale, ent viis — vangimajja. Hommikul ärgates leidsid vaesed seiklejad endid kindlate müüride tagant.

Sedamoodi sattusid õnneotsijad ka kohtu palge ette, kelle poolt meestele teada anti, et nad saadetakse sunniviisil tagasi koju, kust nad tulid välja kergemeelse jutu järele. Ja nii saadetigi nad mõõgameeste vahel Pihkvas Vörusse — oma kreisilinna.

Huvitav on siinjuures märkida, et juba sel ajal, kui julged õnneotsijad peata kanadena Pihkva linnas ringi kolasid, kojujäänud naised meestele perra hakkasid rändama. Nii Hora Paapi naine Mai tuli väikese sülelapsena 70 versta jalgsi mehele järele, et jõuda koos oma tugevama poolega töötatud maale. Endastmõistetavalt jatkasid nad oma edaspidist teekonda juba koos, kuid kodu suunas. Kurioosumina võib nimetada, et selle Kanossa teekonna võttis jalge alla ka üks Räpina kihelkonna sant, kellel samuti oli paremate päevade lootus südames. Ometi eksis see oma tervetest vendadest mahajäetuna Peipsi järve peale ära, kust ta poolkülmanuna päästis kohalikud kalamehed. Seeläbi lõpetas ta oma elupäevad sandi põlves kodumaal.

Üks Poolamaale minejaist — nimega Hurmi Hans — roojastas kottu minnes oma supipoti, öeldes: noh, siia ma küll enam tagasi ei tule ja seda mul küll enam tarvis ei ole. Ometi tuli ta mõne aja pärast nagu teisedki tagasi, puhastas selle poti puhtaks ja sõi sealt oma kehva leent veel mitu aega.

Paljud tagasitulejad, kes minnes oma varanduse kergemeelselt olid müünud, langesid nüüd suurde viletsusse. Siiski said nad pikapeale oma elujärje jälle kätte — püsiva töö ja kindla meelearanduse abil. Ja jälle kord sai tõeks, et — võõrsil küll hea, kodu siiski kõige parem. . .

Ülaltoodud lugu on J. J. Jaagomanni poolt kirja pandud Räpina vallas Kõnnu külas 4. märtsil 1876. a., just lähivõtte laupäeval.

Ajavittenurok ja naljaraasukesi.

Hindmõistatus nr. 6.

Maagilised arvud.

Allpool toodud ruutudes tulevad tähtede asemele paigutada arvud 175, 216, 258, 299, 333, 379, 421, 462, 503, 544, 585, 626, 666, 707, 748 ja 789, ent nii et lugesdes paigutatud arvusid allpool näidatud tähtede järjekorras, saaksime kakskümnenkaks korda käesoleva aasta arvu — 1929.

Arvud tuleksid paigutada tähtede asemele järgmistesse ruutudesse:

a	b	d	e
g	h	i	k
l	m	n	o
p	r	s	t

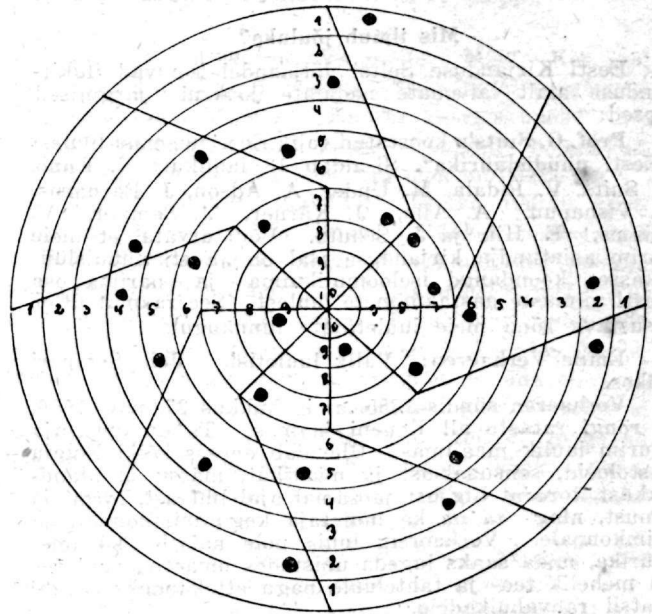
Nelja arvu liitmisega peame saama arvu 1929 järgmistele tähtede järjekorras 22 korral.

a — b — d — e = 1929	g — h — i — k = 1929
l — m — n — o = 1929	p — r — s — t = 1929
a — g — l — p = 1929	b — h — m — r = 1929
d — i — n — s = 1929	e — k — o — t = 1929
a — h — n — t = 1929	e — i — m — p = 1929
a — b — g — h = 1929	d — e — i — k = 1929
l — m — p — r = 1929	n — o — s — t = 1929
h — i — m — n = 1929	b — d — r — s = 1929
g — k — l — o = 1929	a — g — o — t = 1929
e — k — l — p = 1929	a — e — p — t = 1929
b — g — o — s = 1929	d — k — l — r = 1929

Õigesti lahendajate vahel loositakse välja Emile Verhaereni äsja ilmunud „Valik luuletisi“.

Lahendused palutakse saata hiljemalt 30. novembriks „Kaitse Kodu!“ toimetusele, Kaarli tän. 8, Tallinn.

Hindmõistatuse nr. 5 lahendus.

Õigesti lahendajate vahel toimunud loosimisel võitis auhinna — „Kaitse Kodu!“ 1930. a. prii tellimise — En'el Arbeiter Tartust.

Ära tee liiga!

Sant läks teed mööda küla poole ja rääkis ise oma pojale: „Nüüd palume mõnelt endile üks kanapoeg. Selle kasvatame suureks, siis muneb ta meile palju mune. Munad müüme kõik kalli hinna eest ära ja ostame selle eest märahobuse. Mära toob varsas, siis on meil kaks hobust.“

„Jah,“ vastas poeg, „siis istud sina märrale selga ja mina varsale.“ Kömm! ja kömm! andis sant pojale kepiga kuklasse. „Ma tahan sulle näidata, või sina tahad varsas selga katki litsuda!“

*

Ära lõõbi!

Peremees saatnud ühel pühapäevahommikul tööpoisi karja, kuna karjast ennast pisut puhata lastud. Pahasel meelel täitnud poiss käsku. Lõunaajal küsipud peremees temalt, kas hunt ka karja juures võõrsil käinud.

Poiss (pahaselt): „Noh, ega ta siis kodun ikki es käi.“

Perem.: „Kas ta mõne lamba ka ära viis?“

Poiss: „Ega ta siis manu ikke es tuu.“

Perem.: „Mihandse ta ära viis, musta või valge?“

Poiss: „Ega sääl sinist ega punast ikke es ole.“

Perem.: „Kas peni suslile perra ka juusk?“

Poiss: „Ega ta siis ehen ikki es joose.“

Perem. (pahaselt): „Kae mul jösandakest, mihandse lõvva! Ruttu vigel piuu ja tühü!“

*

Mulgi petmine.

Mulk ostis Põltsamaa mehelt rukkeid. Et vakka ei olnud, mõõtsid nad neljandikuga. Kui mulk selja pööris, mõõtsid Põltsamaa mees kolmandikuga, et mulki petta. Oma kavalust sõbrale rääkides hooples Põltsamaa mees: „Mulgid öeldakse küll kavalad mehed olevat, aga üht mulki sain ma ometigi petta, neljandikuga mõõtsin talle rukkeid, aga kui ta ei näinud, sagsin kolmandikuga sekka.“

*

Kua tu runa?

Ühes kõrtsis peatuvad Läti ja Eesti voorimehed. Lätlase hobune sööb eestlase hobuse eest kaerad ära. Eestlane: „Maksa mu kaerad ära!“

Lätlane: „Kua tu runa?“ (Mis sa kõneled?)

Eestlane: „Olgu su hobune ruun või mära, see teeb ükskõik välja, aga maksa kaerad ära!“

Lätlane: „Es nemak!“ (Ma ei mõista!)

Eestlane: „Ah sa ei maksa! Siis maksan mina sulle,“ ja sähvab ise piitsaga.

*

Mees lõpetab kuhja tegemise; naaber tuleb juure ja küsib: „Noh, Jaan, kui palju heinu kuhja panid?“ Jaan teeb rõõmsa näo ja vastab: „Kümme saadu. Seitse oli mul kuhja loomisel, aga et kuhi liiga lai oli ja teravaks ei saanud, riisusin kolm saadu veel kuhja ümbert maha ja tegin otsa.“

*

Toimetusele saadetud Kirjandus

Mis ilmub jõuluks?

Eesti Kirjanduse Seltsi väljaandel ilmuvad ilukirjanduse alalt lähemate nädalate jooksul järgmised teosed:

Prof. G. Suits'u koostatud valik Eesti uuestast luulest „Eesti nüüdislüürika“. Sisaldab 13 laulikut: E. Enno, G. Suits, V. Ridala, M. Under, A. Adson, J. Barbarus, H. Visnapuu, A. Alle, J. Kärner, J. Semper, V. Adams, E. Hiir ja J. Schütz. Võib arvata, et meie parim asjatundja kirjanduse alal on „Eesti nüüdislüürikasse“ koondanud iseloomulikuima ja parima osa Eesti viimaste aastakümnete luulest. See raamat ütleb otsustava sõna meie luuletajate hinnangul.

Emile Verhaeren: Valik luuletisi. Joh. Semperi tõlkes.

Verhaeren sündis 1855. a. ja hukkus 27. nov. 1916. a. rongi rataste all Roueni jaamas. Ta on oma aja suurim laulik maailmas. Ühendab eneses kõiki Belgia vastolusid, sensuaalsust ja müstikat, mässu ja alandlikkust, toredat liigsust ja samal ajal lihtsust, tormi ja õrnust, ning ta on ka luuletaja kogu inimkonnalt ja inimkonnale. Verhaereni luule pole naiselik südamelüürika, mida saaks lugeda umistades omaette, vaid see on mehelik teo- ja tahtluule nagu ettekandeks avaral platsil rahvahulkadele.

J. Semper on valinud umbes sadakond mõjuvat Verhaereni luuletist, nii et oleks antud läbilõige luuletaja isikupäraseimast loominguist.

Gottfried Keller: Püha neitsi ja kurat. A. Fiskari tõlkes.

Sisaldab kolm legendi Kelleri kogust „Die sieben Legenden“. G. Kellerit tuntakse Eestis võrdlemisi vähe, kuigi ta on Saksa tähtsaim proosakirjanik läinud sajangu teisel poolel ja on Saksa kirjanduse arengu tugev samm. Need kolm legendi kujutavad sündmusi ja aega, mil kurat kiusas ringi aktiivse olevusena ja mil Neitsi Maria astus altarilt ja kirikust, võttis inimeste kuju ja võitles kuradiga.

Jaani Poruk: Pärlipüüdja. Karl Abeni tõlkes.

Kadunud Rainise kõrval on Jaan Poruk (1871—1911) lähemas minevikus Läti kirjanduse silmahakavam kirjanik. Ka meie kirjanduses on sellele kirjanikule paralleelkuju, nimelt Juhan Liiv: mõlemad on nad ühte viisi närviliselt kannatanud, elanud vaimuhaigetena ja oma rahva soovide kehastajatena ning hääbunud olude ohvrina. „Pärlipüüdja“ sisaldab tugevasti Jaan Poruki eluloolist elementi ja seda on huvitav lugeda ka pidades silmas Juhan Liivi.

Guy de Maupassant: Vee pääl. E. Roost-Susi ja Joh. Aaviku tõlkes.

Autor kirjeldab huvisõitu purjekal piki Vahemere kaldaid, külastades põhjamaalasele ihaldatavaid kohti, vaadeldes inimesi ja olusid ning pannes paberile teravaid mõtteid sellest. Peamine väärtus on siin peenel paljuütleval stiilil, kuigi autor ise kinnitab oma tööd hinnates: „Kokkuvõttes nägin vett, päikest, pilvi ja kaljusid — muust mul pole jutustada, ja mõtlesin lihtsasti, nagu mõeldakse, kui voog sind kiigutab, rammestab ja edasi viib.“

Semioinud tõlgetele Maupassant'ist on see vastukaalukaks lisanduseks: siin näeme autorit isesugusest meeldivast ja kõrgelennulisest küljest.

August Strindberg: Üksi. A. Lembergi tõlkes.

A. Strindberg ei leidnud õnne naiste juures: ta abiellus ja lahutus, abiellus ja lahutus, tegi seda kolmandat korda ja katsus neljandatki, kuid jäi ikka üksi. Ka ümbritsevas seltskonnas ei leidnud ta tugepinda. Seltskond moodustas vaenulise ilma tema ümber puuri, ja seal siis liikus geenius üksi kui kinnipüütud ja kannatustest erutatud vabaloom. Kuid mida kitsamad ja ängistavamad olid olud, seda mitmekesisemaks, sügavamaks ja laialdasemaks arenes siseelu. „Üksi“ kujutab geenius hingeelu selles seltskonna puuris ja kui tahetakse Strindbergi hingesse näha, siis tuleks kasutada küll eeskätt seda teost. See ühtlasi selgitab ka paljude teiste suurvaimude heitlust enesega.

„Eesti III, Setumaa“.

Maadeteaduslik, tulunduslik ja ajalooline kirjeldus. Toimetus: lic. phil. A. Tammekann, peatoimetaja, — mag. geogr. Edg. Kant, — lektor J. V. Veski. Tartus, 1928. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus. Hind 4 kr., nahkköites 6 kr.

Ligi 400-leheküljeline raamat on rikkalikult illustreeritud, sisaldades 139 joonist ning ülevaate kaarti, millele lisandub raamatu lõpuks nelja vallarühma ja Setumaa kõrguste kaart. Nagu eelmisedki maakondade kirjeldused, jaguneb ka käesolev üld- ning eriosaks, millest esimene pakub igakülgse ülevaate seni õige võõraslapselikult käsitatud Setumaast, mis enesest on meie kodumaa huvitavamaid osi. Iga eriala on käsitanud vastav asjatundja, ühtlaselt on kogutud ja koondatud seni üksikutesse, sageli laiematele hulkadele kättesaamatutesse raamatutesse laiali pillatud materjal. Eriti tuleb nimetada „Setumaas“ esmakordselt esinevat peatükki „Rahvateaduslik ülevaade“, mille autor dr. Manninen meid tutvustab setude asemis- ja ehitamisviisidega, rahvariietega, tulunduse ning kommetega. Samuti on uudiseks Setumaa ilmselt omapärase looduse kirjeldused, mis peaksid virgutama igahüht külastama seda huvitavat maad isiklikult. Tähelepanuväärt on ka Setumaa ajalugu, kuna Setumaa, olles puutealaks soomesugu rahvaste, venelaste, ordu, hiljem veel rootslaste ja poolakate võimupiirkondade vahel, on umbes tuhande aasta kestes olnud alaliseks sõja tallermaaks. Viimaseid aegadeid võitlusi nägi ta veel vabadussõja ajal. Üldosa lõppu on asetatud kirjanduse nimestik, kust eriküsimustest huvitatu võib leida vastavat ala käsitava kirjanduse loetelu.

Kuna Setumaal puudub liigestumine maakondadeks, on eriosas võetud kirjeldatavateks ühikuteks valdade rühmad, mis pindalalt vastavad meie keskmistele kihelkondadele. Iga vallarühma loodusest kui ka elanikkonnast pakutakse üksikasjaline ülevaade.

Kõnne on iga vallarühma kirjelduse lõpus peatükk „Rändajale“, kus matkahiimuliste jaoks on tähistatud vaatamisväärsed kohad ja neile ligi pääsu võimalused, üksikasjalise ööbimis- ja muude matkajale vajalikkude kohtade loeteluga. Kohal orienteerumiseks aitavad tublisti kaasa vallarühmade detailkaardid. Samuti on oma kohal ka rikkalikud illustratsioonid.

Kuuled

Maila Talvio romaan

Soome vabadussõjast. Soome keelest tõlk. H. T. (Lõpp).

Kuhu soovivad — nende soovidel oli üksainus siht: Soome.

Selle pataljoni laialisaatmine sündis ilma pidulik-
kuseta ja sõjamehelikult, hallil, ebaluulelisel hommiku-
hetkel. Aga piduks muutus see igatsevatele meeltele.
Vandumine ise sündis kirikus. Seal andsid kütid
vande:

ei julgus meil enne raugeda või,
kui vaba on Soome rahvas!

Küünlad leegitsesid altaril ja valjult vaatas mees-
tele ristlipp, kütipataljoni lipp. Kojutuleku hetk oli
koitnud.

— Ütle, tüdruk, kas pole kummaline, et nad tead-
sid siis maalt ära minna.

Õde surus pimedas ta kätt ja sosistas:

— Kured!

— Jah, kust teavad kured kevade tulekut!

Eino-Ilmari Tuuna oli kogu aja kõneldes keset
oma jutustust kummalisel viisil lausunud kevade nime.
„Kevad, kevad!“ hingatas ta, otsekui oleks keegi ol-
nud lähedal, keda ta üksinda nägi. Kui vennake oleks
lausunud mõne inimese nime, oleks õde arvanud teda
meele tuletavat mõnd langanut. „Oi kevad... kord...
aga ei neid ma näe...“ Riikka peatus oma küsimus-
tega ja jutustusega ja kuulas. „Oi kevad...!“ Ta
oleks juba peaaegu küsinud, mis poiss sellega mõtles.
Aga Eino-Ilmari isesugune looritud hääl tõendas, et
ta arvatavasti üldse ei teadnud, et oli need sõnad õel-
nud kuuldavalt. Ta oli nähtavasti harjunud üksi olles
neid lausuma ja arvas nüüdki olevat end üksi. Kellele
ta kõneles? Mida sellega mõtles? Õde küsis viimaks:

— Mis sa kõneled?

— Dulce et decorum est pro patria mori...

Tuletasin meele ainult vanu kooliõppetükke. See
oli niisugune luuletus... ladinakeelne.

Õde ei söandanud rohkem küsida.

Hommikust-ööd sai ta Eino-Ilmari saladuse jälile.
Nad olid otsustanud magada mõne tunni ja Riikka oli
põrandale ahju ette toonud riideid. Voodit ta ei usal-
danud üles teha, sest punaste jõuke tuli mõnikord ke-
set ööd tallu. Eino-Ilmari sirutas enda pikali ja Riik-
ka sulges ukse. Aga tüdruk ei mõelnudki puhata. Ta
hiilis maja ühest otsast teise ja vaatas aknast koitma
hakkavasse hommikusse. Kuulmine oli inimestel neil
päevil nii terutunud, et tundus, justkui oleks välinegi
kõrv liigahtanud terava kuulmisega loomade kõrvade
moodi. Oli haruldaselt vaikne öö. Suurtükid vaikisid,
tulikahjusid polnud näha, oleks peaaegu võinud arvata,
et elati rahuajal. Riikka läks tagasi väikese venna

ukse ette ja viis kõrva uksepraole. Mis? Kes seal
oli? Kas Eino-Ilmari rääkis? Miks ta ei maganud?
Kas ta üksinda kõneles? Kas ta kõneles unes?

„Nii tuled jälle kord, kevad, valgeil hommikuil,
õhtuil, aga, ah, ära ma olen, ära olen mullassa ma.“

Eino-Ilmari luges luuletust! Riikka mõistis äkki:
oma surmale mõtles Eino-Ilmari! Riikkal hakkas õud-
ne ja valu, mis natuke aega oli lasknud teda puhata,
tuli tagasi. Eino-Ilmari käis toas edasi-tagasi. Kui
oleks usaldanud uksegi avada. Eino-Ilmari avas selle
ise. Ta ei olnud pahane, kui tabas õe künnisel kuula-
tamas. Näis, nagu oleks ta arvanud, et õde oli seal.

— Kuule, ütles ta ja otsis Riikka kätt, — mina ei
saa magada soojas toas, kui need teised magavad
hangel, kas mõistad seda. Kas ma ei läheks nüüd.
Võitlused võivad alata üsna äkki. Mina pean kaasas
oiema. Ja mul on ju viia tähtsaid teateid.

— Aga kas sul on mõistust peas! sosistas õde
vastu. — Nad võtavad su kinni seal põllu all.

— Ära hoia tagasi... sina ei tea, kuidas seal on!
Ja siis: maa peab saama puhtaks... Ega see võitlus
nii kole polegi, kui vast arvad. Ma pole sugugi kart-
nud, kuigi kuulid on vingunud mõnekümne sentimeetri
kaugusel näost. Luban olla ettevaatlik ja heita maha.
Alul käisin vahetevahel püsti, aga kütidki andsid siis
nõu olla ettevaatlik. Too mulle nüüd neid uusi
riideid.

— Aga kas sa lähleksid üksi sinna õhe... keskele
punaste ahelat?

— Ei ma ole üksi... mul on ju tore pass. Meie
omad ei ole kaugel. Ja kui surm peab tulema, siis
tuleb. Suren meeleldi kevadel. Noh, ära nüüd kur-
vasta. Kas ütlen Arvole tervisi? Need on ju suure-
pärased. Oleksid kõigil niisugused! Kas sina oled ku-
dunud? Soome naised on palju kudunud sel talver...

Ta ei saanud siiski minema sel ööl. Tuunajärvel
lähenes koormarodu — kas tulijad olid põgenejad?
Riikka ei julgenud minna välja, et mitte äratada vah-
tide tähelepanu, vaid kuulatas kojauksel. Ta oli õppi-
nud hääle järele otsustama, mis millalgi oli küsimuse
all. Teine hääl oli raskeil koormail, teine kergetel,
teine neil, millega viidi mehi väerinnale, teine neil, mil-
lega toodi haavatuid. Need olid arvatavasti rasked
koormad, neid võis olla kümnekonna ümber. Eino-
Ilmari elas kartuses, et ta ei pääse kaasa. Ta tuba
tundus talle puurina. Ta silmade ees oli vahetpida-
mata pilte läinud päevadelt. Nüüd kungas, kus seisid
kuulipildujad meestega. Künka tagaosas on sanitar ja
mõned mehed. Vaenlane poolteise kilomeetri taga.

Sanitar hakkab laulma: oi vaata Kolgatat... Teisi ühineb lauluga. Kogu küngas laulab... Nüüd: jookstakse, jookstakse rongis küla poole. Kõrvus vingub ja sihiseb. Keegi langeb ähkides. Keegi naine hüüab koleda elajaliku häälega. Peab jõudma appi... Kuul viib mütsi peast... Nüüd vaikis see naine... Seal on ta surnukeha. Oi, mis nad on teinud...

Hommik ei olnud veel valgenenud, kui Kits tuli tallu. Ta nõudis ülespuhutut kirikuvõtmeid. Kirikut vajati nüüd, külasse saabus palju rahvast. Riikka Tuuna vaatas teravasti ta otsa. Rohkem kui kirikule mõtles ta sel silmapilgul oma vennale. Eino-Ilmari oli oma toas, õue oli täis piigimehi, pööningutrepile pääsis ainult koja kaudu. Ta otsustas asja usaldada Kitsile ja paluda ta abi. Kits nägi häda ta silmis ja järgis talle saali. Nad läksid Eino-Ilmari juure. Kits surus poisile mütsi pähe ja võttis kiiresti oma lühikese kasuka seljast. Nad läksid, mütsid ühe külje peal, läbi meestesalga ja tulid keset õue. Seal veeti parajasti kuulipildujat Tuuna lauda poole. Avati lauda uksi.

— Missugune seal on rohkem puhanud hobune, hüüdis Kits hobuste rea poole. — Peaks jaamast minema sidetarbeid tooma. Noh seal — tollega sõidad selle tee ruttu ära. Tee aga kiiresti, poiss.

Eino-Ilmari hüppas reele ja sõitis taha vaatamata järele.

Kaks lehma eksis ümisesed ringi tagaõuel. Värvast keeras õue uusi raskeid koormaid. Tuuna vana peremees tuli uksele ja vaatas, kulumukarvad harjas ja ots kortsus, enda ette. Mehi, riided katkised, käsivarte ümber määrdunud punased märgid, liikus kojast, toas ja õues. Nad võtsid köögist igaiüks mõne nõu ja läksid lauta. Keegi kandis aidast võipütti. Öhk oli täis tubakasuitsu ja lärmi. Teenijatüdrukud jooksid kartulikoopa juure. Tuldi jälle raske koormaga. Koormas oli sõjariistu. Vana peremehe silmad otsisid tütart. Äkki astus Kemppainen kahe mehega trepi ette.

— Noh, kas kirikuvõtmed tulevad? hüüdis ta.

— Mis? sõnas vanaaätt, otsaesine kortsus.

— Kirikuvõtmed, kurat võtaks!

— Kirikuvõtmed... E-e-ei ole neid t-teilt saanud e-ega a-anna neid teile.

Mehed haarasid püssid.

— Tema teotab revolutsiooni. Kas kuulsite, mis ta ütles!

— Andke sellele kuradile jalamaid tina!

— Võtmed on siin! hüüdis Kits.

Aga ta tuli hilja. Kuul oli juba paukunud ja vanaaätt lamas oma vere sees. Ta hüüdis tütart ja püüdis roomata sisse. Tal oli õige raske saada üle läve. Tema kukkumisele ei pöördud mingit tähelepanu.

— Kus see kollasesilmaline tüdruk siis on? hüüdis teime meestest, kes olid tulnud Kemppaisega kaasa.

— Ta tuleb kutsuda revolutsiooni kohtu ette.

— Tal on kõik vennad lihunikud ja see on ta isa.

Nad tormasid saali. Kemppainen suunas kohe sammud kummuti juure, võttis kätte küünlajala ja vaatas seda. See oli vist aga odavast ainest. Ta heitis selle kõrvale ja pööras tahatuppa. Üks meestest haaras

kaenlasse kiiktoolikatte. See oli vaene talu, ei siin olnud midagi, kui nad ei olnud ära peitnud. Potililli ei saanud tasku panna. Kas see oligi see salarikas peremees?

— Kus kurat see kollasesilmaline tütar on?

Noor poiss astus aralt, müts silmil pööningu trepist alla, tuli õue ja üritas vanaahti poole minema.

— Ei sugugi sinna nüüd! käratas Kits. — Või sinna, mis sa lurjus seal teed! Tule kohe minuga kaasa. Õelge staabiülemale, et ma läksin kirikut avama.

Staabiülem oli läinud lauta. Prooviti kuulipildujaid. Popo-popo-popo-popo, paukus aknast alla rannajärsakule. Õues vedeles hiigelvanikuna eefeu Tuuna saalist, mille keegi oli tõmmanud kätte ja visanud porisse. Teenijatüdruk tuli kiiresti üle õue, kartulikapp käsivarrel. Noor punakaartlane peatas teda ja ütles:

— Saali tuleb laud katta... Ja kõige paremad lauanõud ja noad... ja sohvapatju tuleb toolidele panna, just nii kui siis, kui oli härrasvõõraid.

— Neid on meil nii vähe olnud, vastas tüdruk ja üritas ära minema. Siis vaatas noormees paluvalt ta otsa, just nagu oleks ta palunud see ainuke kord võida olla härrasmees, see ainuke kord nautida mugavust, mida ta alati oli teiste juures kadestanud ja ajanud taga. Tüdruk vaatas ta otsa pika pilguga.

— Kust ma võtan niisugused lauanõud, noad ja sohvapadjad!

— Neid ju talus on.

— Someril neid on. Ja Mäkimatkas. Kui neid ei ole ära viidud. See küla on mitu korda läbi käidud.

— Noh, valmistage kõige paremat... ärge siin... Kus pool see kirik on? Sinna peab vähemasti saama...

— Seda mindi juba avama.

Otse kui ajades aga midagi, mis läheb käest, ta kiirustas värava poole. Äkki ta märkas siiski, et ta võib saada mugavamaltki ja seadis sammud hobusteroodu poole. Hobused aurasid sõidust. Tüdruk kuuldi küsivat, kas sõda tuleb nüüd juba siia. Popo-popo-popo-popo! pani kuulipilduja laudas. Külaski kuuldus laskmist.

Tänaval läks Kits poisiga, kelle ta oli kamandanud teele.

— Mis sa oled, et ei tarvita revolutsiooni märke, müristas ta, kui nad astusid mööda Mäkimatka teeharust. Mäkimatka viljamagasinis hoiti nüüd laipu ja mitte vilja. Kits rebis päela oma käsivarrelt ja viskas selle poisile.

— Kuhu mu vend sai? sosistas poiss Riikka Tuuna häälega.

— Sinna, kuhu pidi.

Töölise ühingu maja ees seisis jõuk mehi, punakaartlaste poolt ümber piiratud. Nende väsimus ja kahvatus oli midagi nii piiratud, et Riikka Tuuna neid nähes unustas isa, venna, kodu, kiriku, kõik oma kaotused. Üks langes põlvili ja punakaartlane tõukas teda püssipäraga. Riikka sai aru, et need olid vangid.

Kits haaras ta käsivarrest kinni ja astus nii kiiresti, et ta pidi jooksma.

Kas see oli Kankaa kirikuküla? Kas see oli elu maa peal, samas kohas, kus kunagi oli küntud, mindud kirikusse, käidud pulmalisena, söidetud niidumasinaga, käidud kaupmehelt kaupa toomas, astutud sisse kiriklasse. Kas see oli uni? Kas luupainaja hoidis maailma oma raskuse all? Jää poolt tõusis, rannajärsakult üles hobusterodu, millel ei paistnud olevat lõppu. Liiv hulus, vingus ja ragises reejalaste all. Oli kui oleks lastud vinguda mingeid põrguviuileid. Kuum aur hõljus pilvena väsinud hobuste kohal, otseku mingi elaja-loomade ohe, mis püüdis taeva poole. Ses rongis ei olnud ainult regesid, seal oli ratassõidukeidki. Oli nelja rattaga härrasvankreid ja luksustõldu, kelle hiilgaval pinnal mängles päike, oli tööregesid, veovankreid, kergeid, kõrgeid jahivankreid. Oli niisuguseidki sõiduriistu, mida enam ei tarvitata ja mida nähakse ainult muuseumides. Ja neis tuhandeis sõiduriistades, mida vedasid üks või kaks hobust, nähti kõike, mis taeva ja maa vahel aastakümnete jooksul on sündinud ja leiutatud, alates inimesest ja kassist kuni telefonikeskjaama laudadeni ja pronksist kujudeni. Tuhanded olid teel neis tuhandeis sõiduriistades: töölisnaisi lastega ja tänava lõbutüdrukuid, kes põgenesid sõja eest, mehi, kes ei tahtnud võitlusest osa võtta ja kel nüüd mõnel ettekäändel oli õnnestunud end kaasa petta, valgeid vange, kellele ei oldud leitud ruumi, valvureid ja mõnel põhjusel mahalaskjaidki, emasid, kes otsisid segaduses kaduma läinud lapsi, lapsi, kes olid eksinud kodurahva juurest, igasugu inimesi, kes olid juhtunud olema kuski rongi puhkekoha lähikonnas ja kes olid tahtmatult haaratud kaasa, kui rong kamandati jälle liikvele. Suured hulgad kraami oli kaasas. Oli voodiriideid, keedunõusid, õmblusmasinaid, oli kallihinnaline kullatud tool, oli vanaaegne kell, mille klaaskuppel oli puruks läinud, oli kirjusid käsitöid, oli tore saalilamp, oli hõbedane kroonlühter, oli veskikivi sarnaseid juusturattaid... Inimeste riidedki olid õige mitmekesised. Rongis nähti talveriietust ja suveriideid, kasukaid, pitse, õlgkübaraid, silindreid, sälle, kummimantleid. Päike paistis värvidele, millel ei puudunud ükski varjund. Pealiskorvade ühetoonilisuse korvas kirjude laudlinade, ukse- ja aknakardinate ja -riiete värvirikkus. Äkki peatus rong rannajärsakul: hobune, kelle taga oli koormaregi, ei pääsenud edasi. Teda löödi, talle karjuti. Ta kiskus ja kiskus ja kukkus viimaks suuli maha. Mehed kogunesid ümber. Pead pöördusid kümnetes sõiduriistades. Suud kümnetes sõiduriistades küsisid ja kirusid.

— Ärge vaadake sinna, ütles Kits poisile enda kõrval. Rannajärsakul lasti. Ka külasti lasti. Kas seal surmati vange?

— Katsuge minna haigemajja õe juure, sosistas Kits, peatudes kiriku ja kirikla teelahkmel. — Ärge vaadake, ärge vaadake... Ärge mingil tingimusel mingi koju. Minge oma õe juure...

— Seal ta on! kuuldus läbi tuhandete liikvele saanud sõiduriistade rigina ja ragina Kemppaise hääl.

— Ta on vasturevolutsiooniline, ta on lihunikkuide käsilane!

Püss paukus ja Kits tuikus teeääre. Ta tõusis siiski otsekohe ja astus paar sammu. Teda lasti uuesti ja ta jäi maha oma liikmeid sirutama. Püssimehed jooksid ta ümber ja tuhnisid ta taskuid. Oli võimatu kuulda, mis nad ütlesid. Sõidukid hulusid, rigisesid ja kidisesid. Inimesed hüüdsid, rääkisid, hädaldasid ja nutsid. Popo-popo-popo-popo kuuldus surnuaia poolt. Äkki tõusis kõrgel vankril püsti üks noormees, lai must mantel visatud üle õla, peas laiaäärega sametkübar. Naine ta kõrval avas vankril istudes pudeli.

— Seltsimehed! kajas avasessesse kevadeõhku, — ärgete nutke ja hädaldage. Igal juhul on meie võit. Revolutsiooni terviseks.

Mees tühjendas klaasitäie vahutavat jooki, mille naine oli talle ulatanud, ja nad vajusid pikka suudlusse. Toreda noormehe hääl oli kõlanud üle põgenikkude vankrimürinast, püssipaukudest ja tulikahjude kohinast, aga see ei sütitanud ühtki silmapaari ja sellesse ei uskunud ükski süda. Paanase nurgast tõusis õhku suuri suitsupilvi. Kas Tuuna paikugi ei tõusnud suitsusammas? Põgenikkude rongis sõitjad piitsutasid hobuseid. Noor tüdruk, kes ajas märga linalakka hobust, pööris end ümber ja hüüdis taha:

— See on nüüd see süütamiskompanii. Laseks ometi inimestel rahulikult läbi küla minna. Saatke neile pagan võtaks sõna, et nad ei põleta enne küla, kui meie oleme jõudnud siit läbi. Poisiriides, Kitse antud punane side käsivarrel, seisis Riikka Tuuna kui kohale naelutatud. Ta nägi seda küla, mille kohal tõusid suitsupilved, põgenejate rongi, punaste salku, kes jooksid ja hüüdsid, ehitisi, mille ukсед olid ammuli lahti, naisi, lapsi ja koeri, kes ei teadnud, kuhu põgeneda peitu, surnud hobust Kuduja-Anna sauna ees, Kitsi surnukeha, mis enam ei liigahtanud. Ta kuulis tuhandete sõiduriistade südamesse lõikavat riginat, tulekahjude kohisemist, inimeste hüüdeid, püsside paukumist, suurtükkide mürisemist. Ta kuulis ka, kuidas kirikuuks keerati lahti ja lukk ragises. Ta ei liigahtanud, tal oli ükskõik, kuidas ta käsi käis, ta tundis ka, et ta ei suutnud sõrmeotsagagi mõjutada sündmusi. Torm käis üle ta koduküla, sõda lähenes. Kui uimaseks lööduna vaatas ta seda. Temas polnud siiski kõik surnud. See, mida ta nüüd nägi, äratas ta. Kirikla uksest toodi nüüd rahvast, punakaartlased kahel pool ääres. Kõige ees astus väike Jeremias Nahinen, siis kolm väikest tüdrukukest, siis nende ema ja viimaks kirikuhärra. Kõik olid palja päi ja ilma üliriieteta. Poiss astus kindlasti ja kõikumatult, tütarlapsed karjusid ja püüdsid ema hõlmast kinni haarata, neid tuli püssitikkudega lahutada. Ema astus ettepoole tuikudes, silmad taeva poole. Ta käed olid seotud, ta ei saanud neid liigutada. Kirikuhärra sammus pea püsti nagu ta poegki, ka tema käed olid seotud. Äkki tõstis punakaartlane relva ja löi püssipäraga viimasele ohvrile vastu õlgu, käsivartele, vastu lõuga. Punane mees oli Ahvenainen. Veri purskas kahvatu mehe suust, ta vajus maha. Ta tõsteti püssitikkudega püsti. Ta käsivarred olid läbi pistetud.

Siis valdas metsik viha Riikka Tuuna kogu ole-
muse. Ta jooksis edasi, ta hüppas üle kraavide ja su-
lavate hangede, ta oli valmis timukaid kägistama.
Kuul läks ta jalgade vahelt. See peab takistama! Ei
või juhtuda midagi nii koledat, Jumal ei või seda sal-
lida. Kuul vingus ta kõrvadest mööda. Tõstes rusi-
kad ähvardavalt taeva poole, kiristades hambaid ja
huuled vahus kisendas ta õhku:

Jumala nimel, päästke nad!

Ta jõudis näha Anna-Liisa maailmast pöördunud
pilku, kirikhärra piinatud, murtud silmi ja tulekahjude
lõõma taeval. Ta vajus pimedusse ja kõik jäi vait.

Ta ärkas sellest, et hobuse kabjad müdisesid te-
mast üle. Kuuldus hüüdeid, pauke, mürinat. Ta sai
pead tõsta ja sai aru, et ta lamas kraavis. Seal oli
pajupõõsas. Seal lamas veel keegi. See oli mees, ta
ei liigutanud. Tal oli jäiselt külm, ta ei saanud pead
pöörda. Nad ju lasksid tema peale, võib-olla on ta
haavatud. Too teinegi ei liigu, ehk ta on surnud.
Miks temagi, Riikka Tuuna, ei ole surnud?

Kuuldus hädakisa.

Too... too oli rõõmukisa.

Hüüdke, kisendage. Ta sureb nüüd. Ta on läbi
märg ja külmast kange. Ta pigistas hambad kokku ja
otsustas, et ta lamab siin ja sureb. Mis seal nüüd juh-
tus? Joosti... Püssid paukusid. Popo-popo-popo-
popo... Hõisati.

— Valged tulevad! kuuldus läbilõikavalt ühe naise
suust!

— Ja tulevad juba üles ranna järsakust.

— Seal on ka kütte.

Riikka Tuuna värahtas.

Kütid... valged on seal!

Ei surda. Nüüd elatakse.

Ta pigistas hambad kokku, ponnistas käed vastu
sulavat kraaviäärt ja sai tõsta pead. Ta ees oli tule-
meri. Leekide keskel paistsid kuumusest õhkuvad
suitsukorstnad. Ta koduküla oli tule võimuses. Ki-
rik seisib veel püsti. Viimase loomusunnijõuga hakkas
ta pürgima vanasse jumalakotta. Jumal oli säästnud
oma kiriku, et ta õnnetus lapsed võiksid põgeneda
sinna. Ta ronis üles kraavi kaldale ja roomas lumes
edasi. Talle paistis see õigena, et inimene nii rooma-
tes läheneb oma Issandale, kelle ees ta on teinud nii
koledat pattu. Seal oli surnukeha... Surm on patu
palk... on... on. Seal lamas noore poisi korjus,
kaenlas kiiktoolikate Eino-Ilmari toast. Riikka Tuuna
oli natuke kostunud ja sai püsti. Ta tahtis käia, et
jõuda rutemini Jeesuse ristist juure Kolgatale. Seal
on neid kraavides, elavaid ja surnuid. Kuul vingus
mööda. Kui pääseks kirikusse, kui saaks seal surra.
Jeesuse palge ette... ma vilets patune... Sinna,
sinna! Riikka Tuuna jooksis.

Üks kõigi ja kõik ühe eest.

Mürsu vaikides hakkasid inimesed Kankaa kiriku-
külas tõstma pead keldreist, puupinudest ja küümidest,
kuhu nad rutuga olid põgenenud. Ka metsadest lä-
henesid nad ettevaatlikult kohtadele, kus alles eile oli
asetsenud nende kodu.

Eile? Mida tähendas „eile“?

Nad vaatasid maailma, nagu oleksid nad tuhat
aastat maganud hauas ja nagu oleks neid nüüd uuesti
kutsutud tagasi ellu. Imestus oli nende nägudel, imes-
tus selle üle, et maa ei lõhkenud nende jalgade all,
et taevast ei sadanud nendele alla tuld ja tuliseid
kive ja kõigepealt imestus selle üle, et silmapiirile il-
mus teisigi elavaid inimesi. Ja löoke, kas löoke lau-
lis? Ja kevadki oli tulekul? See tundus arusaama-
tuna. Selle asemel aga ei hämmastunud inimesed, et
küla, kus nad kord olid sündinud ja elanud, ikka veel
põles heledas tules ja õhkuvad korstnad vahutsid vas-
tu taevast. Nad ei hämmastunud ka, et surnukehi le-
bas väljadel, rannajärsakuil, tee veertel. Surnukehad
olid midagi palju võimalikumad kui elavad inimesed.
Seal on tuntuid ja tundmatuid, sõpru ja vaenlasi, süü-
tuid ja süüdlasi, elajaid ja inimesi. Otsides langenute
hulgast ja varemalt omakseid, hoidsid inimesed kuulide
eest kõrvale, nii kui hoitakse kõrvale laste visatud
mängupallidest. Sõja sepahaamer oli, hoides inimsü-
dant oma alasil, löönud selle uimaseks, nii et see tun-
dis ainult mõne üksiku jämeda loomusunniga. Halas-
tust polnud olemas. Nüridaina vaatasid kõik kaota-
nud inimesed vaenlaste vangilaagreid, kus lapsed sün-
disid häbenematult kõikide nähes, kus mehed ja nai-
sed sama häbenematult ja kõikide nähes surid, kus
nälj, taudid ja kuriteod võtsid harukordselt hoogu.
Tummadena kaevasid mehed endale hauda, tummadena
lähenesid surmalemõistetud seltsimehed oma hauale,
kuhu nad pidid langema. Ühispaugud kajasid üle
küla — ellujäänud vaevalt võpatusid. Sama lihtsalt
kui sündimine ja suremine vangilaagreis sündis neil
päevil ka kohtumõistmine ja kohtuotsuse täidesaat-
mine. Inimese süda oli verepäevadel löödud uimaseks
ja ta ei tunnud.

Arglikult lähenesid ellujäänud varemle ja hin-
dasid kahjusid. Tuhas oli Kankaa tore kirikküla.
Kõige hullemini oli kannatanud Tuuna talu, mis aset-
ses ranna lähedal. Peaehituse varemlelt leiti pere-
mehe ja perenaise sööks põlenud surnukehad, kivilaut
oli puruks lastud, loomad olid surnud. Haige, vana
külavanem leiti tapetult tänaval. Tuuna koergi oli
saanud surma. Selle asemel oli Mäkimatka säilunud
paremini. Ja see oli nõuka vana Piina teene. Sest
kui süütamiskompanii mehed olid ju kannud õlgi maja
ungasse ja üritasid neid valada lambiõliga, siis läks
eit nende juure, naeris neile näkku ja ütles: pojad,
lähme pirukaid sööma, mis hullu te nüüd teete —
ärge hakake! Ja kui süütamiskompanii sõi pirukaid,
mängis peremees suupilli ja talu jäi põletamata. So-
merist jäi alles peaehitis. Selle asemel ei olnud kirik-
last muud järel, kui suitsevad varemle.

See asiolu, et Mäkimatka oli säilunud, tegi, et sest
talust sai nüüd uue algava elu keskpunkt. Ülemad
kuni polkovnikuni asusid sinna ja Harald ja Jon Mä-
kimatka said juhtiva koha kihelkonna seesmiste as-
jade korraldamisel. Nii neid, valge side käikse ümber,
nähtigi nüüd kord ruttamas jalgsi, kord kihutamas
ratsa ühest kohast teise. Kankaa kirikuküla ei saanud
üldse hakkama ilma nendeta. Nende teravat silma oli
vaja surmamõistetute hukkamisjuhtudel, neil tulid kor-
raldada korteri- ja toitlusasjad. Neil tuli, kui vaja,

olla kohalikkudeks esindajateks nende võõraste ees, keda oli saabunud Kankaa kirikkülassegi. Mäkimatka papa võis oma poegadega rahul olla. Ta oligi seda. Olles ise natuke vintis, andis ta kõik oma tagavarad võõrastevastuvõtlikult härrade tarvitada ja hulkus ise, suupill taskus, polkovniku juurest mamma juure ja mamma juurest Arvo juure ja Arvo juurest tütrepoja Olli juure ja siis peretuppa ja siis välja, igale poole, kust ta leidis mõne inimese, kes viitsis teda kuulata. Ta oli ikka Arvost öelnud, et sellest tuleb mees. Ja siiski, kui Arvo oli läinud... sinna Saksa ja kõik teised laitsid teda, siis oli tema, isa, ikka öelnud, et las' läheb aega: Arvost tuleb kindral või senator, või mõni muu suur härra, väikest temast iialgi ei tule. Someril asuvad ajalehemehed ja päevapiltnik veetsid papaga klaasi ääres mõnusauid tunde ja viimane päevapildistas papa ühes poegadega kui ka Mätimatka säilunud hooned. Pilte tarvitati ajalehe jaoks, kus Kankaa küla koledused pidid jäädvustatama praegustele ja tulevastele sugupõlvetele. Papa ainukeseks kurvastuseks oli see, et ei saadud Arvot ja Olli kaasa kõigile piltidele. Nad olid muutunud natuke tõsisteks... või uhketeks või võis olla nii, et ühel oli rääkimist mänguseltsilisele, naabrineiule ja teisel emale. Ka Maahiste peremees Lennartti Mäkimatka, tegi papale au. Ta oli lastud maha oma rannas. Papa nuttis, kui kirjeldas seda. Noor lesk ravitses haigeid. Oma tütre, Someri perenaisest, ei lausunud papa midagi. See oligi olnud mõistlik ja kasulik mõlemale poolele, sest kuigi papa seda veel ei teadnud, oli Someri perenaisega juhtunud midagi õige ebameeldivat, midagi, mis ta õige pahasti märkis ära inimeste silmis. Tema juure olid tunginud kaks õige noort poissi. Nad olid annud sõjamehelikult au ja teine oli viisakalt palunud luba ta mõlemast käest kinni hakata. Kuna poisid paistsid olevat viisakad ja tõsised, oli perenaine annud oma käed. Teine poiss haaraski neist kõvasti kinni. Ja ennekui perenaine arugi sai, oli teine poiss teinud lahti ta juuksed ja terava pussiga löiganud need maha. Nad langesid pehme valge humnikuna põrandale. Poisid andsid jälle au, tõsiseina ja viisakaina, nagu pärast kohusetäitmist kunagi, ja küsisid, kus siin on veel venelaste mõrksjaid. Nad ei saanud oma küsimusele vastust ja läksid, nagu nad olid tulnud. Mujal kihelkonnas ei olnud nii lõbus kui Mäkimatkal. Puudus palju inimesi. Kirikla rentnik ja ta naine olid ära — ei tea, kas nad olid paos või oli punaste viha tabanud neidki. Küla mõlemad kaupmehed, Huoponen ja Ahonen, olid samuti kadunud. Janne Kemppaist otsiti jõuguga. Teda ei olnud kuski. Mõni küsima Salenjusest ja Ahvenaiselt, kelle kohta oli just kohtuotsus tehtud ja kes nüüd meesjõugus ootasid mahalaskmispaigale minekut. Alul nad järsult eitasid oma osavõttu revolutsioonist, aga lõppeks nad alistusid saatusele ja vastasid nüüd rahulikult, et olid näinud Kemppaist astuvat vankrile, kus ka Pietikka oli, ja kihutatavat põgenevate rongi järele. See oli juhtunud just pärast seda, kui Nahiste pere oli saadetud kirikusse. Siis kamandati rodu ja kogud vankusid viimast korda sel teel, millel nad nii palju kordi olid vedanud sõnnikukoormat või niidumasinat ja viimaks vedanud teisi inimesi samasugusele

teekonnale, millisele nad nüüd ise olid minemas. Kusta Kemppaist, vana viinapõletajat, otsiti ta ema saunast. Seal leiti selle asemel pikk Milja, Tuuna endine teenijatüdruk, ühes oma väikese lapsega. Kemppaiste ema ei olnud mingit kahju kannatanud, ta ei olnud ka kartnud, vaid oli ainult pahane sellele, et „teevad niisugust segadust, nii ühed kui teised“! Ta pojad olid käinud talle kohvi, suhkrut ja muid asju toomas. Aga kõik oli otsa saanud, sest see tüdruk oli siin söömas. Päris vägisi ta tungis siia, tema, vanaeit, ei igatsenud inimeste järele ja oli talle mitu korda öelnud, et ta läheks siit kaugemale. Aga too ei olnud läinud. Ja nüüd oli laps ka siin karjumas. Ta ei soosinud niisugust inimest, kes ei kavatsenud oma last ristida ja kes andis talle niisuguseid nimesid, missuguseid ei panda koeralegi. Kindel Kättemaks — kas see oli mõni inimesenimi? Ja siin ta istub ja laulab, et too Kindel Kättemaks, see näeb kord aegu, millal ei tarvitse tööd teha, vaid ainult süüa-juua. Kas keegi selge mõistusega inimene usub seda? Vanaeit palus, et pikk Milja oma lapsega viidaks kiiresti kuhugi mujale, ta oli ristitud inimene ja ei kannatanud niisuguseid pagananimisid kui Kindel Kättemaks. Pojad? Nemad... nemad läksid jälle puid vedama. Nad veavad mingi ühingu puumetsas. Ei, sellest segadusest ei teadnud nad midagi, nad ei sega end ka niisugustesse asjadesse, sest nad on nii vaiksed poisid.

Ka õpetaja Kuusi oli kadunud ja proua otsis teda kraavidest, heinaküünidest ja aukudest. Aga kus olid siis Tuuna tütre? Noorem oli haigemajas, ta ei pääsnud kuhugi. Aga kus oli vanem? Teda otsiti. Hakati juba kartma, et tedagi ei ole enam elavate kirjas. Punased olid ju eriti vihanud Tuunat ja tuunalasi. Rasked uudised ootasid õekseid: kodu oli juba varemeis, isa ja võõrasema põlenud ja lisaks vend Eino-Ilmari langenud. See oli olnud ilus surm. Millal käskjalana, millal rühmapealikuna oli poiss üks või ühes meestega kamandatud sinna, kus hädaoht oli kõige suurem, ja hirmu tundmata oli ta läinud. Nüüdki oli tal meestega kästud minna sinna, kus kogu kompaniist oli jäänud järele ainult kolmkümmend meest. „Ahel edasi!“ oli Tuuna poeg hüüdnud. Siis lendas kuul ja tabas rinda. Veri kattis huuled, viimased sammud astus jalga, viimane kord tõusis käsi. Tasane hüüatus puhkes rinnast ja võitlus oli lõppenud ning tulnud rahu. Langenu taskuraamatu olid seltsimehed toonud kaasa omastele. Seal oli lühikesi ülestähendusi, need olid kirjutatud kallaletungikäske oodates ja kuulirahe vaheaegadel. Seal oli ka piiblilause: Issand on mu karjane, mul ep ole ühtegi vaja. Ja sõnad: Kui Jumal on meiega, mis võib inimene meile teha. Jumal on meie varjupaik ja vägevus. Raskete sõnumite kõrval, mis õekseid ootasid, olid neil vastas ka need taskuraamatulehed.

Alma Tuuna oli haigemajas tööd küll ja küll. Riikka Tuuna oli näljast nõrkenuna jäänud kirikutrepile. Ta vana, armsa jumalakoja uksele rippus elu verepisar ja selle alla oli verise sõrmega kirjutatud: inimese süda. Riikka Tuuna oli tolle veripisara ja tolle südame ees kaua küsinud ja nõudnud vastust.

Viimaks oli ta väsinud, istunud roojastatud trepile, sirtanud käed millegi suure ja halastusrikka poole, mida ta tundis viibivat lähedal, lasknud pea käsivartele ja vaikunud. Päike paistis temale, paistis armsasti ja heldesti. Ta paistis nii kurjatele kui headele. Kas ta oli hea või halb? Ta oli väsinud ja ei soovinud muud kui und. Ta oli laps ja ei soovinud muud kui isa kätt, isa kaitset. Vaikus tuli. Või oli see surm? Ta ei tunnud valu ega olnud tal mälestusi. Ainult valgust ja soojust. Seal päikese puhates hakkas ta vähehaaval eraldama hääli. Kõigepealt lõokese häält. Ta polnud kunagi kuulnud midagi nii imearmast. Oli kui oleks häälitseenud taevast. Sellele häälitsele vastasid mälestused sügaval Riikka Tuuna rinnas. Nad kõnelesid Ülestõusmispühadest ja kurgedest. Ja Tuuna tütregi huuled häälitseid kaasa, kogeldes ja ebamääraselt, just nagu poleks nad veel osanud kõneleda. Varsti on Ülestõusmispühad, kured tulevad, taevas on sinine, lumi sulab. Inimesed on olnud raskesti haiged. Ta hakkas eraldama müdinat ja inimeste hääli. Kõneldi kuskil lähedal. Kaks häält kõnelesid. Nad ütlesid, et tuleb olla ettevaatlik, seal aia taga võis varitseda vaenlane. Riikka Tuuna kuulis iga sõna ja ta tähelepanu sai teraseks seeläbi, et nad kõnelesid asjast, mida temagi oli mõelnud ja küsinud, jõudmata selgusele.

— Vaata nüüd sinna, seal on ju lapsigi tapetud... Ja loomi. Too ilmsüütute kannatus, see on minule lepitamatu ja arusaamatu asi.

— Kes on süütu? Elu seadus on, et üks vastutab kõigi ja kõik ühe eest.

— Aga loomad?

— Kuuluvad samasse suure majapidamisse.

— Aga lapsed, nad pole ju ometi ise tahtnud siia?

— Andke panti, andke panti. Ja se'ep see kõik just on: rahulematud on katsunud anda panti. See on kõik üks pantimine ja kohutkäämine algusest lõpuni. Võlg nõutakse viimse krossini ja sellelt võetakse, kellel on. See, kes soovib, võib siis katsuda anda panti.

— Lootusetu.

— Kuhu sellest pääsed! Inimesed peaksid seda võtma arvesse. Nad on täiesti rippuvad üksteisest, aga kujutlevad, et tulevad toime omal jõul. Ühised kasud seovad neid üksteise külge kui köitega. Lääs vajab ida, põhi lõunat, kõik ühtteist, rahvad ja üksikisikud. Too maailm paistab olevat suur, aga ta on üksainus hoone — ütleksin peaaegu lastetuba —, lapsed peaksid seda pidama meeles.

— Kes siis valvab selle lastetoa järele? Kas see on kuri või hea?

— Lapsed peaksid hakkama meelt märkama ja korraldama nii, et pääseksid ilusasti läbi elu... Nad peaksid pidama meeles, et on ainult üks hoone... Üks kõigi ja kõik ühe eest...

Tuuna tütar tõstis pead ja pingutas jõudu püstitõusuks. Tal oli tahtmine minna neile inimestele midagi ütleva. Kas ta oli nii jõuetu? Kas nende kõne nii halvast teda? Ta lamask jällegi ja kuulatas. Lõoke laulis, otseku oleks ta teadnud, et ta võib laulda terveks haige maailma. Kes olid need võõrad? Inimesed, kes käisid langenute hulgas ja küsisid. Jällegi tõi tuul ta juure hääli. Ta pingutas jõudu ja pääsis üles.

Ühe pilguga nägi ta üle kirikuaia põldu, langenuid lumel, pilbasteks lastud puid, küdevat küla, õitsevaid pajusid ja mõningaid mehi, kes lähenesid. Ta süda liigahtas jälle pärast pikka tardumust: need olid need oodatud, need olid valged. Nende hulka kuulusid ka mehed, kes olid talle kalleimad maailmas — kas nad olid tulnud, kas nad olid elus? Silmapilgu jooksul koondus Riikka Tuuna hinge mälestus sellest, mis oli olnud, ja teadmine sellest, mis oli sündinud. Ta mäletas häbi, mis oli rõhunud kodu ja maad, patte, mis inimene oli kuhjanud enda pea kohale, valet, mis ta oli seadusepärastanud. Sellised asjad pestakse ära ainult verega ja tulega. Inimeste Isa on õiguse isa. Ta pole hüljanud oma lapsi, ta annab neile pärast Kolgatat Ülestõusmispüha hommiku. Need, kes seal lähenevad, on pannud oma elu kaalule. Kui vahapehmeks muutus süda, kui mõtles sellele.

Tuuna tütrele tuli äkki meele, et ta oli poisiriides. Peorõivas oleks ta tahtnud olla nüüd. Nagu unes sirutas ta käed Arvo Mäkimatkale, nagu unes kuulis ta tema tuttavat häält. Talle tundus, nagu peaks elu lõppema siin.

Hääli oli sama, mis enne, tuhandet mälestust tulid vastu ses hääles, armsad kevadepäevad ja talvapäevad, kogu lapsepõlv, kogu noorus, kogu elu. Mida võis tulevik anda veel selle päeva järele!

Sõdurid olid tulnud kirikut vaatama. Nad tahtsid siin pidada Ülestõusmispühade jumalateenistust. Nende hulgas oli noor õpetaja sõduririides. Nende nägudel oli mingi kummaline selgus, midagi ülmaist oli täna tuules, õhus, päikesepaistes. Ja kõigepealt tundus ebatõenäolisena, et tema, Riikka Tuuna, astus Arvo Mäkimatka kõrval, käsi ta käes, vanade hauaküngaste keskel. Silmapilguks uskus ta, et kõik on siiski tõsi, siis, kui armas hääli lausus:

— Mänguseltsiline, kas pidasin sõna: kas tõin kevade?

Sellega see lõppeski.

Samal hetkel sihises kuul. Arvo tuikus, langes maha. Mürtud pilk... lahkus hing.

Seda uskus Riikka Tuuna. See oli tõelikkus. Siin oli ta valge lind, langenu ta jalgade ette.

Ta ei hüüdnud appi, ta ei tõstnud hädakisa. Kõik tuli anda. Sellelt võeti, kellel oli. Sel silmapilgul tundis ta, et ka Eino-Ilmari ei tule tagasi.

Rikas oli ta olnud, Riikka Tuuna. Pärast seda ei olnud tal muud kui ta oma vilets elu. Ohvriks kõlbavad ainult kõige paremad. Nad on isamaa vabaduse pandiks. Nüüd uskus ta isamaa vabadusse.

Ta tõstis lapsepõlvesõbra pea oma süle, toetus hauakivile ja hoidis külmenevat põske oma põse vastu.

Ja seal sulavate kevadehangede keskel anti Riikka Tuunale kingitus, mida ta asjatult oli palunud mõnel raskel silmapilgul: pisarate armukingitus. Ta pisarad voolasid.

— Mänguseltsiline, kas tõin kevade?

Talle tundus, nagu kuuleks ta häält, talle paistis, nagu näeks ta huuli liikuvat.

Süda ohvrivalmis, painutas ta pea surnu õlale ja andis seal vaikse vande, et kaitseb kallist kevadet kogu oma viletsa eluga.

Üks kõigi ja kõik ühe eest.

(Lõpp.)